

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

David Kralj

**Evropska zunanja politika: strateško
partnerstvo med Evropsko unijo in Rusko
federacijo**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2010

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

David Kralj

mentorica: doc. dr. Cirila Toplak

**Evropska zunanja politika: strateško
partnerstvo med Evropsko unijo in Rusko
federacijo**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2010

»Kakšen okus ima morje lahko okusiš že z enim samim požirkom.«

(A. Solženicin)

Evropska zunanja politika: strateško partnerstvo med Evropsko unijo in Rusko federacijo

Evropska unija (EU) si skozi svojo zgodovino obstoja prizadeva oblikovati skupne in enotne politike na vseh ravneh delovanja. Z zadnjo sprejeto pogodbo, Lizbonsko pogodbo želi stopiti na skupni tir zunanjepolitičnega udejstvovanja in postati vplivnejši mednarodni akter, ki vzbuja spoštovanje in ugled znotraj mednarodne skupnosti. Predmet raziskovanja diplomskega dela je predstavitev ciljev in vrednot evropske zunanje politike in v nadaljevanju analiza strateškega partnerstva med Evropsko unijo in Rusko federacijo. Za analizo zunanje politike EU je potreben kronološki pregled sprejetih pogodb in sporazumov, ki določajo vsebinski in institucionalni okvir zunanjega delovanja Unije. Pri analizi evropsko-ruskega partnerstva smo se osredotočili na študijo primera energetske soodvisnosti med regijama. Dotaknili smo se tudi bodočih skupnih energetskih projektov in iskali možne alternative, ki bodo Evropi v prihodnje zagotavljale energetske varnost. Zaradi obsežnosti obravnavanih tem, je pričujoče diplomsko delo le nepopoln oris zunanjepolitičnega delovanja Unije, vendar nam v nekaterih odsekih vseeno ponuja podroben vpogled v izbrano tematiko.

Ključne besede: Evropska unija, Ruska federacija, zunanja politika, strateško partnerstvo, energetska politika

European foreign policy: Strategic Partnership between European Union and Russian Federation

The European Union (EU) has, throughout history, strived to form common and unified policies on all levels of activity. The EU, with Treaty of Lisbon, wishes to create common policies and become more influential and respectable subject in international community. The object in this thesis is to present the values and goals of the EU and to analyse the strategic partnership between EU and Russian federation. To analyse European foreign policy one must overview the chronological order of treaties and declarations which form the content and institutional framework of the EU's foreign policy. The focus of this analysis of European-Russian partnership is a case study of energy co-dependance between the regions. This thesis also briefly discusses future joint energy projects and seeks possible alternatives that will guarantee Europe's future energy security. Notwithstanding the complexity of discussed topics, this study offers an overview of the EU's action on the international scene and, in some sections, offers a detailed insight into associated topics.

Key words: European Union, Russian Federation, Foreign Policy, Strategic Partnership, Energy Policy

Kazalo vsebine

1	Seznam kratic in okrajšav	6
2	Uvod.....	7
3	Metodološko–hipotetični okvir.....	9
3.1	Predmet raziskovanja	9
3.2	Cilji raziskovanja.....	9
3.3	Hipoteze	10
3.4	Uporabljena metodologija	10
3.5	Zgradba diplomskega dela	10
4	Teorija zunanje politike.....	11
4.1	Trikotni model razumevanja ZP.....	12
4.2	Odnosi med državami: analiza moči	13
4.3	Viri moči	13
4.4	Sredstva vplivanja v zunanji politiki držav	14
4.5	Koncept komunitarne metode zunanje politike.....	17
5	Zametki razmišljanj o evropski zunanji politiki	18
5.1	Ustanovne pogodbe združene Evrope	20
5.2	Lizbonska pogodba	23
6	Evropska sosedska politika.....	25
7	Energetska politika v Evropski uniji	27
8	Strateško partnerstvo med Evropsko unijo in Rusko federacijo	30
8.1	Energetsko partnerstvo med EU in RF.....	34
8.2	Evropski energetske projekti.....	36
8.2.1	Plinovod Nabucco	36
8.2.2	Plinovod Južni tok.....	37
8.2.3	Plinovod Severni tok	38
9	Verifikacija hipotez in sklepne misli.....	41
10	Literatura	45
11	Prilogi.....	50
	Priloga A: Trije stebri Evropske unije.....	50
	Priloga B: Lizbonska pogodba (pomembnejši členi)	51

1 Seznam kratic in okrajšav

CEES	Skupni evropski ekonomski prostor (Common European Economic Space)
CS	Skupna strategija za Rusijo (Common Strategy on Russia)
CSDP	Skupna varnostna in obrambna politika (Common Security and Defence Policy)
ECSC	Evropska skupnost za premog in jeklo (European Coal and Steel Community)
EEA	Enotni evropski akt
EEAS	Evropska služba za zunanjepolitično delovanje (European External Action Service)
EGS	Evropska gospodarska skupnost
EP	Evropski parlament
EPC	Evropsko politično sodelovanje (European Political Cooperation)
ES	Evropska skupnost
ESDP	Skupna varnostna in obrambna politika (European Security and Defence Policy)
ESP	Evropska sosedska politika
EU	Evropska unija
Euratom	Evropska skupnost za atomsko energijo (European Atomic Energy Community)
IEM	Notranji energetski trg (Internal Energy Market)
NATO	Severnoatlantsko zavezništvo (North Atlantic Treaty Organisation)
OECD	Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj (Organization for Economic Co-operation and Development)
OEEC	Organizacija za evropsko ekonomsko sodelovanje (Organization for European Economic Co-operation)
OZN	Organizacija združenih narodov
PCA	Dogovor o partnerstvu in sodelovanju (Partnership and Cooperation Agreement)
RF	Ruska federacija
SEA	Enotni trg Evropske unije (Single European Market)
SZVP	Skupna zunanja in varnostna politika
ZDA	Združene države Amerike
ZP	Zunanja politika
ZSSR	Zveza sovjetskih socialističnih republik

2 Uvod

V mednarodni skupnosti se zelo pogosto pojavljajo očitki, da politična teža Evropske unije ne odseva njene ekonomske moči v svetu. Največkrat omenjeni razlog za takšne trditve naj bi bila neenotna oz. samo na papirju delujoča skupna zunanja in varnostna politika EU. V pričujočem diplomskem delu želimo predstaviti razvoj evropske zunanje politike in skozi skupno zgodovino poiskati morebitne razloge za omenjene trditve. Je Evropska unija res politični palček, vojaški črv in gospodarski velikan, kot jo svetovni mediji pogostokrat slikovito opisujejo ali gre le za drugačen metodološki pristop, s katerim Evropa poskuša vplivati na svetovne dogodke in delovati znotraj mednarodne skupnosti?

Evropska unija si skozi svojo zgodovino obstoja, prizadeva oblikovati skupne in enotne politike na vseh ravneh delovanja. Z Lizbonsko pogodbo želi stopiti na skupni tir zunanjepolitičnega udejstvovanja in postati vplivnejši mednarodni akter, ki vzbuja spoštovanje in ugled znotraj mednarodne skupnosti. Pri razumevanju zunanjega delovanja Evropske unije danes, nam bosta v pomoč kratek kronološki pregled in analiza ključnih ustanovnih pogodb Evrope.

Evropa je skupek narodov z močno prepleteno zgodovino. Bogastvo nacionalnih kultur (latinske, germanske, anglosaksonske in slovanske), zgodovin in vrednot naj Evropejcem olajša integracijo in harmoničen obstoj, raznolikost narodov pa naj povezuje in ne razdvaja. »Evropska kultura se najpogosteje opisuje kot heterogena, judovsko-kršansko-grško-latinska in razsvetljenska. Našteti vplivi so oblikovali izvirno civilizacijo, ki jo med drugim določajo demokracija, humanizem in racionalizem, dosežki, zaradi katerih je evropska civilizacija superiorna vsem drugim – ali vsaj tak je mit, ki ga Evropa na tihem še zmeraj goji o sami sebi.« (Toplak 2003, 14)

Spoštovanje soljudi in izobraževanje sta osnovna instrumenta za hegemonijo evropskega kontinenta. Evropejce družijo podobna mentaliteta in skupni nazori. Naš cilj mora biti, ustvariti kulturo konsenza v Evropi, ali povedano z naslednjimi besedami: «Identični interesi so najbolj zanesljiva vez tako med državami, kot med posamezniki.» (Tukidid¹)

¹ Tukidid (460 pr. n. št – 395 pr. n. št), starogrški zgodovinar, avtor dela Peloponeška vojna.

Evropska unija deluje na podlagi dveh pravno-zavezujočih načel, ki ju morajo sprejeti države članice: *acquis communautaire* (tj. skupna evropska zakonodaja, npr. prost pretok kapitala, oseb in storitev; skupna kmetijska politika; skupna socialna in delovna zakonodaja...) in *acquis politique* (tj. skupna notranja/zunanja politika); kar pomeni, da Unija funkcionira na enakih in splošno sprejetih zakonskih temeljih. Evropska unija je demokratična, na zakonih sloneča zveza, svobodnih državljanov.

Evropska unija, skupaj z ZDA in Japonsko, predstavlja najrazvitejši in najnaprednejši sistem držav v svetu, katerih delovanje vpliva na vse subjekte v mednarodni skupnosti.

Napredno gospodarstvo je odvisno od ogromnih količin energije. Fosilna goriva so danes glavni energenti, ki poganjajo evropsko industrijo in ogrevajo evropska gospodinjstva; le-teh na evropskem kontinentu primanjkuje in prav zato je za Evropo ključnega pomena vzpostaviti trdne in stabilne politično-ekonomske odnose z državami, bogatimi z nahajališči surovin. Energetsko omrežje predstavlja za Evropo to, kar predstavlja telesno-krvožilni sistem za človeka. Eden izmed najpomembnejših energetskih partnerjev Evrope je nedvomno Rusija, »...zemlja neskončnih priložnosti...« (Grosvenor 1914), in regiji postajata investicijsko, trgovsko in kapitalsko vedno bolj povezani. V diplomskem delu zato analiziramo nekaj ključnih dokumentov, ki urejajo medsebojno sodelovanje in prispevajo k čim uspešnejšemu strateškemu partnerstvu ter predstavimo bodoče skupne energetske projekte, ki bodo zagotavljali nemoteno energetske preskrbo evropskega kontinenta.

Zaradi obsežnosti obravnavanih tem, se pričujoče diplomsko delo osredotoča na kratek kronološki pregled razvoja zunanje politike Evropske unije in njenega strateškega partnerstva z Rusko federacijo ter je le nepopoln, vendar v nekaterih odsekih podroben vpogled v izbrano tematiko.

Naj bo branje diplomskega dela lahko, razumevanje napisanih misli jasno ter njegov konec vzpodbuda za nadaljnje razmišljanje, ne zgolj olajšanje.

3 Metodološko–hipotetični okvir

3.1 Predmet raziskovanja

Predmet raziskovanja diplomskega dela je predstavitev ciljev in vrednot evropske zunanje politike ter analiza strateškega partnerstva med Evropsko unijo in Rusko federacijo. Za analizo zunanje politike EU je bil potreben kronološki pregled sprejetih pogodb in sporazumov, ki določajo vsebinski in institucionalni okvir zunanjega delovanja Unije. Pri analizi evropsko-ruskega partnerstva smo se osredotočili predvsem na študijo primera energetske soodvisnosti med regijama.

3.2 Cilji raziskovanja

Cilji, ki smo jim pri pisanju diplomskega dela sledili, so naslednji:

1. predstaviti razvoj in usmeritve zunanje politike Evropske unije ter izpostaviti pomembnejša določila nekaterih evropskih pogodb (npr. Enotni evropski akt, Maastrichtska pogodba, Lizbonska pogodba...),
2. s podrobnejšo analizo Lizbonske pogodbe poskušati dognati, ali je z zadnjo sprejeto evropsko pogodbo storjen korak bližje k enotnejši in učinkovitejši zunanji politiki Unije,
3. prikazati razlike v politično-družbeni ureditvi Evropske unije in Ruske federacije,
4. predstaviti osnovne dokumente, ki določajo strateško partnerstvo med Evropsko unijo in Rusko federacijo,
5. s študijo primera prikazati evropsko odvisnost od uvoza ruskih energentov.

3.3 Hipoteze

Hipoteza 1: *Politična teža Evropske unije ne odseva njene gospodarske moči v svetu.*

Hipoteza 2: *Evropsko zunanjo politiko oblikujejo posamezne države članice in ne za-to pristojne evropske institucije.*

Hipoteza 3: *Evropska unija je odvisna od ruskih energetskih virov, Rusija pa je odvisna od izvoza energetskih surovin na evropski trg.*

3.4 Uporabljena metodologija

Pri pisanju diplomskega dela smo uporabili metode zbiranja, analize ter interpretacije primarnih (pogodbe in deklaracije) in sekundarnih (knjige, znanstveni članki in študije, časopisni prispevki) pisnih virov. Brskanje po internetnih virih nam je omogočalo širši vpogled na tematiko in aktualne razmere v svetu. Pri pomenskih razlagah specifičnih terminov smo uporabljali opisno in primerjalno metodo, pri potrjevanju hipotez pa induktivno metodo. Z zgodovinsko metodo smo predstavili zgodovinski razvoj analiziranih primerov.

3.5 Zgradba diplomskega dela

Diplomsko delo je razdeljeno na teoretični del, ki izgrajuje konceptualni okvir in na študijo primera, ki aplicira izgrajeni okvir. Uvodni del diplomskega dela podaja opredelitev problema in predmet raziskovanja ter teoretični okvir in hipoteze. Osrednji del diplomskega dela vsebuje pregled in analizo znanstvene literature o zunanji politiki Evropske unije in strateškem partnerstvu z Rusko federacijo ter služi iskanju možnih ciljev in pomenov, ki jih študija poskuša doseči. V zadnjem delu diplomske naloge, na osnovi dognanj iz prejšnjih poglavij, konceptualiziramo študijo primera in analiziramo pridobljeno znanje.

4 Teorija zunanje politike

»Zunanja politika je proces, niz zaporednosti, nepretrgana vrsta dogajanj in dogodkov z nalogo uresničevanja ciljev in potreb določene družbe, organizirane v državi.« (Benko 1997, 238)

»Zunanja politika je institucionalizirani proces dejavnosti – akcij, ki jih določena v državi organizirana družba opravlja nasproti širšemu in ožjemu mednarodnemu okolju z namenom, uresničevati svoje materialne in nematerialne interese ter tako vplivati nanj, bodisi da realnosti v mednarodni skupnosti spreminja bodisi se jim prilagaja.« (Benko 1997, 221) Hkrati je zunanja politika države tudi »sredstvo, s katerim se izraža razredno bistvo države navzven, vendar ne kot čista replika notranjih družbenih procesov in razporeditev, kajti država nastopa v mednarodni skupnosti kot kompleksni predstavnik družbe /.../« (Benko 1997, 221) Podobno opredelitev kot Benko ubereta tudi Russet in Starr, saj zunanjo politiko pojmujeta kot »razmerje različnih procesov (oblikovanje odločitev, odločanje in izvajanje odločitev), katerih namen je vplivati na ravnanje drugih delovalcev oz. subjektov², četudi le na splošno«, ter dodata, da »zunanja politika kot proces in izraz aktivnosti predstavlja povezavo med dejavnostmi znotraj države in svetovnim okoljem zunaj nje.« (Russet in Starr 1996, 279)

»Zunanjo politiko je mogoče razumeti prek vzajemnega vplivanja med idejami, cilji in sredstvi. Ideje, vrednote in norme³ zunanje politike nekega subjekta so tisto izhodišče, na katerem so osnovani interesi in strateški cilji subjekta in omejujejo izbiro sredstev⁴ pri zunanjepolitičnih akcijah.« (Kajnič 2008, 85)

Evropsko zunanjo politiko razumemo kot celoto vsega, kar Evropa počne v mednarodnih odnosih. Evropska zunanja politika tako vključuje skupno zunanjo in varnostno politiko, vključujoč evropsko varnostno in obrambno politiko ter zunanje odnose Evropske unije (razvojno sodelovanje, zunanjetrgovinsko politiko ter zunanje vidike notranjih politik), zunanje

² Mednarodni delovalci oz. subjekti so: države, mednarodne vladne organizacije, narodne manjšine, družbena gibanja, interesne skupine, nedržavne družbene skupine, transnacionalne korporacije, verske skupine...

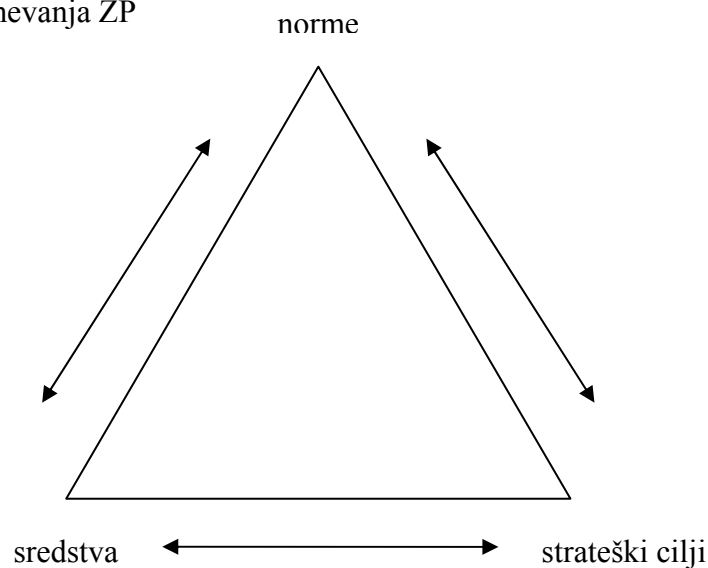
³ Norme skupnosti: splošne norme in vrednote, ki jih deli zahodna mednarodna skupnost v odnosu do notranje ureditve držav in obnašanja v mednarodnih odnosih; npr. EU – liberalno razumevanje človekovih pravic in načel družbenega ter političnega reda, vključujoč vladavino prava in politični sistem, osnovan na demokratičnih temeljih; norme se odražajo v načelih mirnega reševanja sporov ter multilateralnega sodelovanja v mednarodnih odnosih

⁴ Več na strani 14

politike držav članic EU in njihovo dejavnost v mednarodnih organizacijah. Termin evropska zunanja politika se v literaturi pojavlja od začetka 70. let 20. stoletja. (Kajnič 2008, 13)

4.1 Trikotni model razumevanja ZP

Slika 4.1:
Trikotni model razumevanja ZP

Zunanjo politiko je mogoče razumeti prek vzajemnega vplivanja med idejami, cilji in sredstvi. Ideje, vrednote in norme ZP nekega subjekta so tisto izhodišče, na katerem so osnovani interesi in strateški cilji subjekta, in omejujejo izbiro sredstev pri zunanjepolitičnih akcijah. Norme kot intersubjektivni izraz idej ter strategije in sredstva kot elementi analize ZP, tako med seboj tvorijo vzročno-posledično trikotno povezavo. (Kajnič 2008: 85) (glej Sliko 4.1)

Teoretični pristop k analizi mednarodnih odnosov je zelo heterogen, saj je razdeljen na veliko različnih teoretičnih razlag: klasični pristop federalizma in neofunkcionalizma, realistični pogled, liberalni pristop in številni alternativni teoretični poskusi, o katerih pa zaradi drugače zastavljenih ciljev diplomskega dela, ne bomo razpravljali.

Za analizo zunanje politike je potrebno ugotoviti družbene, ekonomske, politične in druge značilnosti države, vendar pa osrednji namen pričujočega diplomskega dela ni analiza teoretičnih pristopov k zunanji politiki, zato bomo na tem mestu s teoretičnim orisom zunanje politike tudi zaključili.

4.2 Odnosi med državami: analiza moči

»Mednarodna politika je, tako kot vse politike, boj za moč. Ne glede na končne cilje mednarodne politike, je moč vedno njen neposredni cilj.« (Morgenthau 1995, 212)

Politiko danes pojmuje kot moč. Norberto Bobbio je prepričljivo ugotovil, da ni politične teorije, ki ne bi tako ali drugače, posredno ali neposredno, izhajala iz neke opredelitve moči ali iz analize pojava moči.

Moč je v prvem približku mogoče opredeliti kot sposobnost dejavnika A, da vpliva na vedenje dejavnika B. Lahko bi trdili, da uveljavlja A moč nad B v takšnem obsegu, v kakršnem je sposoben doseči, da bo B naredil nekaj, kar se približuje tistemu, kar želi A in česar B sicer ne bi storil. Klasična opredelitev Maxa Webra pravi, da »moč kaže na takšno ali drugačno zmožnost, da nekdo v okviru določenega družbenega odnosa uveljavi svojo voljo tudi zoper odpor, ne glede na to, kakšna je osnova te možnosti. Pod močjo je treba pojmovati zmožnost, zaradi katere se določeni ljudje podredijo ukazu, ki ima opredeljeno vsebino. (Della Porta 2003, 11)

Moč države definiramo kot sposobnost le-te, da uveljavi lastne interese v mednarodnem sistemu. Moč si lahko zamislimo kot razmerje med dvema akterjema v zunanji politiki.

4.3 Viri moči

Prvi vir moči je sila, drugi je sposobnost nadzora nad proizvodnjo in tretji je nadzor nad idejami; torej gre za politično, gospodarsko in ideološko moč. Dejansko se danes gospodarski vir moči razkriva kot pglavitni vir.

Na začetku 20. stoletja je vrsta raziskav začela v ospredje postavljati vprašanja, ki se nanašajo na značilnosti moči. Najbolj razvite struje raziskav na temo moči so bile: elitistična šola – oblast ima ozka manjšina ljudi, enovite in monolitne skupine, elite (Giorgo Sola, Gaetano Mosca, Vilfredo Pareto), pluralistična struktura moči pa trdi, da je moč razpršena med množico elit, tako institucionalnih kot tudi neinstitucionalnih (Robert Dahl). Moč pa ni vezana samo na zasedanje nekaterih položajev, ampak je pogosto tudi relacijska, kar pomeni, da se le-ta pridobi v obsegu, v kakršnem nekomu uspe izrabiti svoje možnosti v medsebojnem delovanju z drugimi. (Della Porta 2003)

Ključno vprašanje v mednarodnih odnosih je: koliko moči ima neki delovalec oz. akter?

Poznamo štiri kategorije držav v razmerju akter – struktura: države, ki sistem določajo (system determining), države, ki na sistem vplivajo (system influencing), države, na katere sistem vpliva (system affecting) in države, na katere sistem ne vpliva (system not-affecting).

4.4 Sredstva vplivanja v zunanji politiki držav

V tem poglavju bom razpravljajal o nekaterih temeljnih metodah, ki jih države uporabljajo za medsebojno učinkovanje in izvajanje vpliva. Izbira možnosti neke države je odvisna od razpoložljivih metod za vplivanje na druge mednarodne akterje. Orodja vplivanja, ki jih premore država, so odvisna od njenih zmogljivosti in odnosa le-teh do zmogljivosti drugih. Evropska unija se osredotoča predsem na uporabo sredstev iz prve in druge točke poglavja.

1. Diplomacija

Diplomacija je bistvena metoda (politična tehnika) izvajanja zunanje politike, edina resnično neposredna metoda. Predstavlja instrument, ki tudi drugim metodam omogoča, da učinkovito vplivajo na ciljne države. Bistvena značilnost diplomacije je komunikacija. Diplomacija ima pet bistvenih funkcij: 1. uravnavanje konfliktov, 2. reševanje problemov med dvema ali večimi vladami, 3. pospeševanje in omogočanje medkulturne komunikacije na številnih področjih, 4. pogajanje in dogovarjanje o posebnih primerih, pogodbah in sporazumih in 5. celovito izvajanje in načrtovanje programa zunanjepolitičnih odločitev neke države v odnosu do druge. (Russet 1996, 245)

»Diplomacija je institucija države, ki ji je na formalni ravni poverjena naloga, vzdrževati stike z drugimi subjekti v mednarodni skupnosti in s temi stiki uresničevati svoje interese. Shematična opredelitev nalog diplomacije, kot jih vsebuje mednarodno pravo, je trojna: predstavljaje, pogajanje in opazovanje. Diplomati izpolnjuje temeljne funkcije, ki mu jih je poverila vlada, te pa so simbolne, legalne in politične.« (Benko 1997, 256)

2. Ekonomska sredstva

»Tisti, ki premorejo gospodarske vire, lahko z njimi razpolagajo tako, da vplivajo na druge, ki jih ne premorejo.« (Russet 1996, 265)

»V sodobni mednarodni skupnosti se v primerjavi s predhodnimi povečuje vloga ekonomskih sredstev. Z ekonomskimi sredstvi razumemo katere koli ekonomske zmogljivosti, institucije, tehnike ali pa politiko, ki jih uporabljajo države za to, da uresničujejo cilje v svoji zunanji politiki ali pa imajo pomembne mednarodne posledice.« (Benko 1997, 262)

»Cilji, ki potrebujejo ekonomska sredstva so različni, in sicer: ekonomski, politični, vojaški, psihološki. Cilji politike, ki je v ozadju uporabe ekonomskih sredstev, torej niso nujno ekonomski, ekonomska so v prvi vrsti sredstva.« (Benko 1997, 263)

Gospodarske metode vplivanja⁵ razdelimo na negativne in pozitivne. Negativne sankcije so: embargo, bojkot, povečanje carinskih tarif, črna lista, kvote za uvoz in izvoz, nadzor uvoza in izvoza, odvzem pomoči, damping... Pozitivni ukrepi so: zagotavljanje statusa z največjimi ugodnostmi, zmanjšanje carinskih tarif, neposredni nakup, subvencije za uvoz in izvoz, zagotavljanje pomoči, licenciranje...

»Uspeh poskusa vplivanja in količina doseženega vpliva sta odvisna od tega, kako ranljiva je ciljna država za manipuliranje z določeno gospodarsko dobrino ali storitvijo, pa naj uporabimo to dobrino ali storitev kot kazen ali kot nagrado za drugo državo.« (Russet 1996, 269)

3. Sredstva prisiljevanja

Vpliv je mogoče doseči tudi z uporabo sile, vendar pa je le-ta, pridobljen z orožjem, lahko le začasen. Namen uporabe sile je enak kakor namen uporabe katere koli druge metode – vpliv za doseg cilja. Carl von Clausewitz je v delu O vojni napisal: »Vojna je nadaljevanje politike z drugimi sredstvi. Ni le politično dejanje, ampak resnični politični instrument, nadaljevanje,... izvajanje političnega občevanja z drugimi sredstvi.« (Clausewitz 2004)

Oborožene sile sestavljajo skupno z vojaškimi zmožnostmi neke države sredstva prisiljevanja v ožjem smislu. Po določbah mednarodnega vojnega prava so oborožene sile tisti del organov

⁵ embargo – prepoved izvoza; bojkot – prepoved uvoza; povečanje/zmanjšanje carinskih tarif – povečanje/zmanjšanje dajatev na uvoz iz ciljnih držav; črna lista – prepoved poslovanja s podjetji, ki trgujejo s ciljno državo; kvote – količinske omejitve posameznega uvoza ali izvoza; damping – namerna prodaja uvoznih dobrin po cenah, ki so nižje od proizvodnih stroškov (Russet 1996)

države, ki je pooblaščen, da ob vojnem konfliktu uporablja silo. Kot sredstvo v zunanji politiki držav imajo oborožene sile dvojno nalogo: 1. podpore v diplomatskih akcijah neke države in element, s katerim se prikazuje njena moč, 2. kot neposredno sredstvo za aktivne vojaške operacije. (Benko 1997, 269)

Evropska unija se v zadnjem obdobju, še zlasti po neuspelem mirovnem procesu na Balkanu v 90-ih letih prejšnjega stoletja (genocid v Srebrenici), bolj aktivno in odločno vključuje v mirovne operacije⁶ vsepovsod po svetu. Kosovo, Demokratična republika Kongo, Čad, Darfur, Afganistan, Gruzija... so le nekatera območja, kjer EU s svojimi posebnimi mirovnimi enotami opravlja vojaške in civilne naloge.

⁶ Mirovne operacije razdelimo na tri različne oblike: 1. operacije za vzdrževanje ali nadzorovanje miru (Peacekeeping Operations), 2. operacije za vzpostavljanje miru (Peacemaking Operations), 3. operacije za uveljavitev miru (Peace-enforcing Operations)

4.5 Koncept komunitarne metode zunanje politike

S sprejetjem Maastrichtske pogodbe ter Skupne zunanje in varnostne politike, se je v akademskih krogih začela burna razprava o neučinkovitosti medvladne urejenosti SZVP. Namreč, pravica do pobude v SZVP je razpršena, saj je v rokah držav članic in Komisije; postopek sprejemanja odločitev temelji na soglasju med državami članicami in možnostih uporabe veta. Evropski parlament nima nadzora na tem področju in s tem so države članice izpostavljene logiki moči in velikosti, kar pomeni, da imajo večje države članice EU tudi večji vpliv pri prepričevanju ostalih držav članic. Kolektivno delovanje članic Unije v mednarodnih odnosih je v veliki meri odvisno od obstoja politične volje oz. nevolje članic, da se na odprta vprašanja v mednarodni skupnosti odzovejo homogeno. Komunitarna metoda želi v svojem bistvu zaobjeti prerez vseh nacionalnih interesov in določiti, kaj tvori skupni evropski interes, vendar ostati v ravnotežju med državami članicami.

Komunitarno metodo lahko opišemo kot sistem štirih institucij z uravnoveženimi pristojnostmi, ki delujejo v sistemu zavor in ravnovesij ter izhajajo iz načela suverene enakosti vseh držav članic EU in preglednosti pravnih postopkov, kar omogoča jasno razmejitev odgovornosti med različnimi institucijami. Bistvo komunitarne metode je predvsem v izogibanju dominantnosti oz. hegemoniji ene ali več držav članic EU, kar se zagotavlja skozi dvojni sistem varovalk. Prvič, manjše države članice imajo v Svetu relativno večjo glasovalno moč od velikih. Drugič, Komisija, kot varuh splošnega interesa EU, ima izključno pravico zakonodajne pobude. Komunitarna metoda zagotavlja usklajenost, preglednost, demokratičnost in učinkovitost sprejemanja odločitev tudi zaradi javne razprave in uporabe pravila večinskega glasovanja v Evropskem parlamentu ter uporabe glasovanja s kvalificirano večino v Svetu. (Nusdorfer 2003, 124)

5 Zametki razmišljanj o evropski zunanji politiki

Robert Schuman je leta 1963 v svojem delu *Za Evropo (Pour l'Europe)* prelil na list papirja svoje največje želje: »Za Evropo, osvobojeno vseh bratomornih in jalovih bojev, ki je odločno stopila na pot skupnosti, poročstva blaginje, varnosti in miru /.../. Onstran institucij, iz globokega stremljenja ljudstev, se je ukoreninila evropska ideja, duh skupnostne solidarnosti. Ta ideja, Evropa, bo sila, ob kateri se bodo zlomile vse ovire.« (Robert Schuman 2003, 11-13)

Ekonomske motive združevanja lahko iščemo v porušeni in opustošeni povojni Evropi. Oživljanje gospodarstva je bilo veliko učinkovitejše na meddržavni ravni, zato so države medsebojno sodelovale na širšem evropskem prostoru. Politični motiv je izviral iz preseganja mednacionalnega rivalstva (nemški imperializem 19. in 20. stoletja, dinastične ambicije Francije, britanski Commonwealth, Španija, Portugalska...), ki je v 20. stoletju dvakrat razdejal Evropo.

Najpomembnejšo vlogo ekonomije pri izgradnji svetovnega miru je že v 17. stoletju izpostavil Émeric Crucé, ki je uvidel povezavo med svetovnim mirom in rastjo svetovne trgovine. Predlagal je, da bi evropski vladarji ustanovili zvezo držav, ki bi s stalnim svetom za arbitražo, s sedežem v Benetkah, reševala vse porajajoče se konflikte in vojne med državami članicami.

Pruski filozof Immanuel Kant je že v 18. stoletju izpostavil večni mir kot ideal človeštva in v razmislek napisal naslednje besede: »Ne gre več za vprašanje ali je večni mir zares mogoč ali ne, ali se nismo morda zmotili v svoji teoretični presoji, če predpostavljamo, da je. Nasprotno, preprosto moramo ravnati tako, kakor da res lahko nastopi (kar je morda nemogoče), in si prizadevati za to, da ga uresničimo in da vzpostavimo takšno ureditev, ki bo za ta namen najprimernejša.« (Kant 1797) In takšno ureditev v 21. stoletju predstavlja združena (gospodarsko, politično in predvsem družbeno) Evropa. Dne, 19. septembra 1946 je Winston Churchill⁷, na govoru v Zürichu, pozval Francijo in Nemčijo k prenehanju sovražnosti in jima naložil, da s prijateljsko zvezo postavita temelje za nekakšne »Združene države Evrope«. Kasneje je zapisal: »Moj nasvet Evropi lahko podam v enem stavku: Združite se!«

⁷ Winston Churchill (1874 – 1965), britanski državnik, predsednik vlade Združenega kraljestva Velike Britanije med 2. svetovno vojno.

Jean Monet je nekoč dejal : »Suverenost se izgublja, če jo zapiramo v preživeto obliko. Če jo hočemo oživiti, jo moramo presajati na širše območje, na katerem se bo lahko združila s tistimi poklicaniki, ki jih izziva podoben razvoj. Pri takšnih premikih se nobena suverenost ne izgubi, temveč se vsaka le okrepi.« (Antič 2009, 137)

»Novo razmerje sil v svetu je preoblikovalo mednarodne ekonomske odnose. To preoblikovanje je zajelo praktično vse države, družbeno-ekonomske sisteme, integracijske skupine ter vsa področja človekovega delovanja. Tudi Evropska unija se je v zadnjih letih močno spremenila, tako po svoji vsebini kakor po svoji strukturi.« (Ješovnik 2000, 145)

Jürgen Habermas⁸ je ob množičnih demonstracijah, ki so se zgodile v večjih evropskih mestih in so izražale nasprotovanje vojni v Iraku, leta 2004 zapisal takole: »Iz današnje perspektive se zdi možno, da se bo simultanost te veličastne demonstracije, največje po koncu 2. svetovne vojne, zapisala v zgodovino kot znanilka razvoja evropskega javnega prostora.« (Habermas 2004, 25)

⁸ Jürgen Habermas (1929), nemški filozof, politični znanstvenik in sociolog

5.1 Ustanovne pogodbe združene Evrope

Od podpisa Pariške pogodbe⁹, ko je bila ustanovljena Evropska skupnost za premog in jeklo (ESPJ) in vse do 70-ih let 20. stoletja, so se tvorca skupne evropske zunanje politike ukvarjali predvsem z obrazložitvijo procesa integracije, njene narave in institucionalnih oblik, njenih vzvodov ter posledic za države članice. S pogodbo o ustanovitvi Evropske gospodarske skupnosti (EGS) in pogodbo o ustanovitvi Evropske skupnosti za atomsko energijo (Euratom), skupaj t.i. Rimska pogodba¹⁰, so bile Evropski skupnosti (skupno ime za Evropsko gospodarsko skupnost, Skupnost za jedrsko energijo ter Evropsko skupnost za premog in jeklo) dodeljene pristojnosti, ki so ji omogočile postati dejavnik oz. akter v mednarodnem okolju. Skupnost je imela mednarodne pristojnosti na področju trgovine in odnosov s čezmorskimi državami in odvisnimi kolonijami držav članic ES. Dana ji je bila zmožnost sklepanja pridružitvenih sporazumov, sklepanja mednarodnih pogodb in vzpostavitve odnosov z mednarodnimi organizacijami, kot so na primer OZN *ter* pravica do vzpostavljanja in sprejemanja diplomatskih misij. Z Rimsko pogodbo se vzpostavi skupni gospodarski trg, države članice se združijo v skupno tržišče in postavijo temelje za prost pretok dela, kapitala, blaga in storitev znotraj Evropske skupnosti.

Leta 1970 evropske članice z Evropskim političnim sodelovanjem (EPC) postavijo skupne temelje za zunanjepolitično delovanje Evropske skupnosti na mednarodnem prizorišču. Mreža zunanjih ministrov, politikov in diplomatov na rednih srečanjih koordinira skupno ZP, kjer dosegajo uspehe (Falklandski otoki, posredovanje v krizi na Bližnjem vzhodu) kot tudi neuspehe (sovjetsko–afganistanska vojna, vojna v Jugoslaviji). Leta 1993 EPC nadomesti Skupna zunanja in varnostna politika (SZVP).

V Enotnem evropskem aktu (EEA)¹¹ določata evropsko sodelovanje v zunanji politiki naslednji pomembnejši določbi (Enotni evropski akt, 30. čl.):

⁹ Veljavna od 23. julija 1952

¹⁰ Veljavna od 1. januarja 1958

¹¹ Enotni evropski akt je bil podpisan v Luksemburgu ter v Haagu. Veljati je začel 1. julija 1987, njegov namen je oblikovanje notranjega trga, kjer je omogočen prost pretok blaga, ljudi, storitev in kapitala. V praksi je to pomenilo odstranitev ovir pri trgovanju med državami članicami Evropske unije.

1. Visoke pogodbenice, članice Evropskih skupnosti, si skupno prizadevajo za oblikovanje in izvajanje evropske zunanje politike.
2. Visoke pogodbenice se zavežejo medsebojno obveščati in posvetovati o vseh zunanje-političnih zadevah splošnega interesa, da zagotovijo kar najučinkovitejše uveljavljanje svojega skupnega vpliva z usklajevanjem, zbliževanjem stališč in izvajanjem skupnih ukrepov.

Enotni evropski akt institucionalizira zunanjo politiko skupnosti.

Dne 1. novembra 1993 začne veljati Pogodba o Evropski uniji (PEU), t.i. Maastrichtska pogodba. Bistveni cilj PEU je bila nadgradnja enotnega evropskega trga s popolno gospodarsko in politično unijo. S PEU so se dotedanje tri evropske skupnosti povezale v Evropsko unijo (EU), in sicer z izgraditvijo tristebne strukture. V prvi steber so bile združene nekdanje Evropske skupnosti (od julija 2002 dalje ES in Euratom) ter ekonomska in monetarna unija, t.i. gospodarski steber. Drugi steber predstavlja skupno zunanjo in varnostno politiko, tretji pa sodelovanje na področju pravosodja in notranjih zadev¹². Z Maastrichtsko pogodbo se vzpostavi skupna zunanja in varnostna politika Evropske unije (The Common Foreign and Security Policy) Cilji skupne zunanje in varnostne politike (SZVP), zapisani v Maastrichtski pogodbi, so: Zaščititi skupne vrednote, temeljne interese, integriteto in neodvisnost Unije, na vse načine krepiti varnost Unije in njenih držav članic, ohranjati mir in krepiti mednarodno varnost v skladu z načeli Ustanovne listine Združenih narodov in Helsinške sklepne listine ter cilji Pariške listine, spodbujati mednarodno sodelovanje, razvijati in utrjevati demokracijo in načelo pravne države ter spoštovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin. Države članice dejavno in brez pridržkov podpirajo zunanjo in varnostno politiko Unije v duhu lojalnosti in medsebojne solidarnosti. Prav tako usklajujejo svoje delovanje v mednarodnih organizacijah in na mednarodnih konferencah. Na takih forumih podpirajo skupna stališča. Zagotavljajo tudi skladnost svoje nacionalne politike s skupnimi stališči. V okviru Sveta se države članice medsebojno obveščajo in posvetujejo o vseh zadevah zunanje in varnostne politike splošnega pomena, da bi z usklajenim in konvergentnim delovanjem zagotovile čimbolj učinkovito uveljavljanje svojega skupnega vpliva. Skupna zunanja in varnostna politika zajema vsa vprašanja glede varnosti Unije, tudi dolgoročno oblikovanje skupne obrambne politike, ki bi sčasoma lahko privedla do skupne

¹² Več v Prilogi A: Trije stebri Evropske unije

obrambe. Predsedstvo zastopa Unijo v zadevah skupne zunanje in varnostne politike. Svet sprejema odločitve, potrebne za opredelitev in izvajanje skupne zunanje in varnostne politike, na podlagi splošnih smernic, ki jih sprejme Evropski svet. Zagotavlja enotnost, doslednost in učinkovitost delovanja Unije.

Z Amsterdamsko pogodbo¹³ se uvede funkcija in položaj visokega predstavnika Evropske unije za skupno zunanjo in varnostno politiko¹⁴. To funkcijo opravlja generalni sekretar Sveta EU. »Generalni sekretar Sveta in visoki predstavnik za skupno zunanjo in varnostno politiko pomaga Svetu pri zadevah skupne zunanje in varnostne politike zlasti s prispevanjem k oblikovanju, pripravi in izvajanju političnih odločitev, kadar je to primerno pa, v imenu Sveta na zahtevo predsedstva, vodi politični dialog s tretjimi osebami.« (Amsterdamska pogodba, 1. čl.)

Pogodba iz Nice¹⁵ se osredotoči predvsem na skupno obrambno politiko Unije in v členu 17 določa sledeče: «Postopno oblikovanje skupne obrambne politike bo podprto z medsebojnim sodelovanjem na področju oboroževanja, kakor je primerno po mnenju držav članic.» (Pogodba iz Nice, 17. čl.) Pogodba iz Nice izpostavi predvsem mehanizem poglobljenega sodelovanja na vseh političnih in nepolitičnih ravneh.

Skupna zunanja in varnostna politika Evropske unije pogostokrat postane žrtev individualnih/nacionalnih interesov posameznih držav članic. Pomanjkanje koherentnosti v političnem odločanju ter neodločenost in neartikuliranost pri izvajanju sprejetih političnih odločitev, sta po mnenju njenih kritikov glavni pomanjkljivosti SZVP. Po drugi strani pa je razširitev EU na 27 članic največji pokazatelj uspešnosti zunanjepolitičnega delovanja Unije.

Predhodne evropske povezave (EEC, ECSC, Euratom) so slonele na nadnacionalni strukturi skupnosti in delovanju njenih institucij, z Maastrichtsko pogodbo pa EU postane medvladna in medparlamentarna institucija, s homogenim oblikovanjem skupnih politik na podlagi konsenza.

¹³ Veljati začne 1. maja 1999

¹⁴ Prvi je bil na položaj visokega predstavnika EU za skupno zunanjo in varnostno politiko izvoljen španec Javier Solana, danes to vlogo opravlja britanka Catherine Ashton.

¹⁵ Veljati začne 1. februarja 2003

5.2 Lizbonska pogodba

Lizbonsko pogodbo¹⁶ podpišejo voditelji držav in vlad 27-ih članic Evropske unije, 13. decembra 2007 v Lizboni (veljavnost pogodbe od 1. januarja 2009). »Cilj Lizbonske pogodbe – bodočega temeljnega primarnega pravnega vira EU, ustave EU – je sodobna institucionalna ureditev, okrepitev demokracije v EU in njena sposobnost uveljavljanja interesov državljanov v vsakdanjem življenju. Pravno osnovo nudi Lizbonska pogodba, druge pa politično voljo držav članic, predvsem pa sinergijo evropskih državljanov.« (Lampe 2008, 53) Lizbonska pogodba spreminja sedanji pogodbi o Evropski uniji in Evropski skupnosti, vendar ju ne nadomešča. Gre za mednarodno pogodbo, s katero se članice EU strinjajo, da del svoje suverenosti prenesejo na naddržavno sodelovanje v okviru EU.

Z novimi smernicami, zapisanimi v pogodbi, Evropa izkorišča svojo ekonomsko, politično in diplomatsko moč ter vpliv za uveljavitev evropskih interesov in vrednot v svetu, pri tem pa v zunanjih odnosih spoštuje posamezne interese držav članic. Nova funkcija visokega predstavnika Evropske unije za zunanje zadeve in varnostno politiko ter hkrati podpredsednika Evropske komisije (potrdi ga EP), zagotavlja večji učinek, doslednost in prepoznavnost zunanjepolitične dejavnosti EU, evropska služba za zunanjepolitično delovanje (EEAS) pa predstavlja zaledje in podporno službo za visokega predstavnika Unije. Evropska unija postane pravna oseba (enotni pravni subjekt), ki se lahko včlani v mednarodne organizacije, kar okrepi njeno pogajalsko moč in učinkovitost na svetovnem prizorišču ter okrepi njeno prepoznavnost na mednarodnem prizorišču in v mednarodnih organizacijah.

Preambula EU

Unija (ob zajemanju navdiha iz kulturne, verske in humanistične dediščine Evrope) temelji na vrednotah spoštovanja človekovega dostojanstva, svobode, demokracije, enakosti, pravne države, nedotakljivosti in neodtujljivosti človekovih pravic, vključno s pravicami pripadnikov manjšin. Te vrednote so skupne vsem državam članicam v družbi, ki jo označujejo pluralizem, nediskriminacija, strpnost, pravičnost, solidarnost ter enakost žensk in moških. (Lizbonska pogodba 2009, 1. čl.)

¹⁶ Pomembnejši členi Lizbonske pogodbe so zapisani v Prilogi B: Lizbonska pogodba

Funkcije Evropske unije v mednarodnem sistemu so:

- vzpostavitev stabilnosti na evropskem kontinentu
- vzpodbujanje svetovne trgovine
- predstavljati most razvitega sveta v relaciji z nerazvitim delom
- predstavljati drugi glas Zahoda (alternativa ZDA) v mednarodni diplomaciji
- postati globalni mediator in mirovnik

Mednarodna skupnost je v svojih temeljih heterogena, kar pomeni, da znotraj nje obstajajo države z različnimi družbenimi sistemi in na različnih stopnjah družbenega, posebej ekonomskega razvoja. Mednarodna skupnost danes stremi k večji homogenosti sistema – k demokratičnosti vseh državnih sistemov in vsesplošni razvitosti držav ter blaginji njenih državljanov – in Evropska unija postaja njena gonilna sila. Z Lizbonsko pogodbo Evropa ostaja civilna velesila, ki svoje zunanjepolitične cilje uresničuje z mednarodnim sodelovanjem ter na drugi strani svojo vojaško moč pušča ob strani kot varovalko za branjenje lastnih interesov.

Bistvo evropske zunanje politike ni v tem, da obstaja ena zunanja politika EU, ampak v tem, da zunanja politika EU postane skupna vsem državam članicam in Lizbonska pogodba je korak bližje temu cilju.

6 Evropska sosedna politika

Evropska unija posveča posebno pozornost v svojih zunanjih odnosih svojim sosedskim državam oz. državam v njeni neposredni bližini.

Evropska sosedna politika (ESP), ki se izvaja od leta 2004, je z enotnim političnim okvirom, okrepljenim in produktivnim dialogom ter instrumenti finančne pomoči oblikovala trdne temelje za krepitev odnosov med EU in njenimi sosedi. V krog slednjih spadajo naslednje države: Belorusija, Ukrajina, Moldavija, Gruzija, Armenija, Azerbajdžan, Sirija, Libanon, Jordanija, Izrael, Palestinska uprava, Egipt, Libija, Tunizija, Alžirija in Maroko. S posameznimi sosedskimi državami Evropska unija sklepa pogodbe in sprejema skupne deklaracije, ki doprinašajo k bolj poglobljenemu in uspešnemu sodelovanju na skupnih interesnih področjih (npr. sodelovanje pri političnih in varnostnih vprašanjih; v gospodarstvu in trgovini; pri povezovanju transportnih in energetske omrežij; na področju znanstvenega in kulturnega sodelovanja...). Vodilo ESP je večji gospodarski razvoj in stabilnost ter boljše upravljanje v svoji soseščini v interesu EU. Z instrumentom evropske sosedne politike nudi EU finančno in tehnično podporo za doseganje teh skupnih ciljev. Za države ESP je za obdobje 2007-2013 predvidenih 12 milijard evrov. (Evropska sosedna politika 2010)

Ker se v diplomskem delu ukvarjamo z vprašanjem strateških povezav med EU in Rusijo, naj v tem poglavju na kratko predstavimo še vlogo Ukrajine in Belorusije znotraj aktualnih (geo)političnih in energetske razmerij.

Ukrajina in Belorusija, bivši republiki leta 1991 propadle ZSSR, v evropski energetske politiki predstavljata dve najpomembnejši tranzitni državi, preko katerih potekajo plinovodi iz ruskih plinskih nahajališč. V zadnjih letih se predvsem v zimskih mesecih, ko je prebivalstvo v Evropi zaradi nizkih temperatur še posebej izpostavljeno, med Rusijo in tranzitnimi državami (v našem primeru Ukrajino in Belorusijo) bije bitka za določitev cen in višin provizij, ki sta jih omenjeni državi obvezani plačati Rusiji za dobavo zemeljskega plina. V preteklih letih (tudi na začetku letošnjega leta) se je tako ustavil dotok plina v Evropo po plinovodih, ki potekajo čez Ukrajino, saj slednja Rusiji ni poplačala vseh nastalih dolgov. Nastala situacija je bila zelo neprijetna predvsem za Evropo, saj je dobava ruskega plina za delovanje njenega gospodarstva in nemotenega življenja gospodinjstev ključnega pomena. Po številnih pogajanjih na multilateralni ravni med Rusijo, Ukrajino in EU je plin po ceveh ponovno

stekel, vendar bi morala Evropa nastalo situacijo razumeti kot resno opozorilo in razmišljati o alternativnih virih zemeljskega plina, predvsem iz Bližnjega vzhoda in severnoafriških držav (Libija, Alžirija, Tunizija, Maroko...). Ukrajina in Belorusija se vse bolj nagibata k možnosti, da bi v prihodnosti postali uradni kandidatki za vstop v Evropsko unijo, kar bi okrepilo pogajalsko moč EU proti Rusiji, vendar je morebitna vključitev teh dveh vzhodnoevropskih držav v Unijo še zelo vprašljiva.

7 Energetska politika v Evropski uniji

Lizbonska pogodba, Člen 176

1. Pri vzpostavitvi in delovanju notranjega trga in ob upoštevanju potrebe po ohranitvi in izboljšanju okolja so cilji energetske politike Unije v duhu solidarnosti med državami članicami naslednji:

- (a) zagotoviti delovanje energetskega trga,
- (b) zagotoviti zanesljivost oskrbe z energijo v Uniji,
- (c) spodbujati energetske učinkovitost in varčevanje z energijo ter razvijanje novih in obnovljivih virov energije,
- (d) spodbujati medsebojno povezovanje energetskih omrežij.

2. Evropski parlament in Svet po rednem zakonodajnem postopku, brez poseganja v uporabo drugih pogodb, določita ukrepe, potrebne za doseganje ciljev iz odstavka 1. Takšni ukrepi se sprejmejo po posvetovanju z Ekonomsko-socialnim odborom in z Odborom regij. Ukrepi ne vplivajo na pravico držav članic, da določijo pogoje za izkoriščanje svojih energetskih virov, na izbiro med različnimi viri energije in na splošno strukturo njihove oskrbe z energijo. (Lizbonska pogodba, 176. čl.)

Sodobne družbe so energetske družbe

Energetska politika je v središču zanimanja evropskih držav že od samih začetkov evropskih integracij. Z Evropsko skupnostjo za premog in jeklo (ESPJ), ki je vstopila v veljavo leta 1952, je Evropa želela povezati Francijo, Nemčijo, Italijo in države Beneluksa¹⁷ na področju proizvodnje in porabe premoga in jekla pri povojni rekonstrukciji evropskih držav. Leta 1957, ko je nastal Euratom, se še ni predvidevalo, da bo nafta najpomembnejši energent prihodnjih desetletij in zato je bila vloga Euratom-a, vzpostaviti pogoje za močno jedrsko industrijo, ki bo zagotavljala neizmerne energetske resurse. Francija se je osredotočila na jedrsko proizvodnjo energije, Nemčija na premog, Velika Britanija na lastne zaloge nafte. V 60-ih in 70-ih letih prejšnjega stoletja je postalo jasno, da je nafta ključni energent za poganjanje

¹⁷ Beneluks (Benelux): Belgija, Nizozemska, Luksemburg

evropskega gospodarstva, zato je Evropa potrebovala nov energetske pristop. Pogodbe med državami članicami in proizvajalkami nafte (Bližnji vzhod, Rusija, afriške države...) so se sklepale na bilateralni in ne na nadnacionalni ravni znotraj Evropske skupnosti. Leta 1985 ES sprejme »White Paper on the Completion of the Internal Market«¹⁸, katerega naloga je bila vzpostaviti enotni notranji trg, ki bo transparenten in bo deloval brez ovir, s harmoničnimi zakoni in pravili, infrastruktura energetskih povezav bo dostopna vsem porabnikom in proizvajalcem nafte, cene energentov pa se bodo določale tržno. Leta 1994 EU sprejme Pogodbo o energetske listini¹⁹, ki zagotavlja multilateralni okvir energetskemu sodelovanju. Pogodba je oblikovana tako, da promovira energetske varnost in učinkovitost znotraj odprtega in konkurenčnega energetskega trga, spoštuje principe suverenosti razpolaganja z energetskimi viri, spodbuja nediskriminatorne pogoje poslovanja in zagotavlja nemoten mednarodni tranzit energentov. Evropska unija je največji uvoznik in drugi največji porabnik energije na svetu. Evropski komisar za energijo je Günther Oettinger.

Energetska politika je del ekonomske in varnostne politike, dandanes pa ji narašča vloga tudi v okoljevarstvenem sektorju. V energetske politiki ostaja najpomembnejše vprašanje naslednje – ali naj bo energetske sektor²⁰ privatizirano področje, ki deluje prosto v okviru trga ali naj bo državno reguliran? Najpomembnejši cilji evropske energetske politike so zagotavljanje dobave energentov (Security of Supply) in investicije v moderen tranzitni sistem nafte in zemeljskega plina. Fosilna goriva pri svojem izgorevanju proizvajajo veliko ogljikovega dioksida, ki povzroča ogrevanje našega ozračja, zato je večina svetovnih držav, z namenom zmanjšanja škodljivih izpustov, podpisala Kjotski sporazum²¹. Išče se možne alternativne energetske vire, vendar so danes fosilna goriva še vedno prevladujoče energetske sredstvo v svetu. Moč nafte je v celoti posledica tehnološkega razvoja modernih industrijskih držav.

»Ena kaplja nafte je vredna ene kaplje krvi naših vojakov.« (Georges Clemenceau²²)

¹⁸ Sprejet 14. junija 1985

¹⁹ Pogodba o energetske listini (Energy Charter Treaty) - v veljavi od aprila 1998, zakonsko obvezujoč dokument za vse države podpisnice in pokriva področje od črpanja naravnih virov do končne porabe teh virov.

²⁰ Energetske sektor: jedrski sektor, hidroelektrični sektor, termoelektrični sektor in naftno-plinski sektor

²¹ Kjotski sporazum je mednarodni sporazum držav, s katerim se želi doseči stabilizacijo ravni toplogrednih plinov v ozračju in s tem preprečitev klimatskih sprememb. Predstavljen je bil 11.12.1997 v japonskem mestu Kyoto, države podpisnice so se zavezale, da bodo v povprečju zmanjšale emisije toplogrednih plinov do 5% glede na izhodiščno leto 1990.

²² Georges Clemenceau (1841-1929), francoski predsednik vlade med 1. sv. vojno

Države Evropske unije so neto uvoznice energentov. Ne le, da je odvisnost od uvoza energentov dejanski pojav, naraščujoč problem držav Evropske unije predstavlja vedno večja odvisnost od uvoza, predvsem na račun opuščanja starih energentov (premog) ter omejenih virov energentov na območju EU. V letu 2008 je EU uvozila 598 Mtoe²³ surove nafte in 274.492 ton²⁴ zemeljskega plina. (Eurostat 2008)

Za države uvoznice je ključna komponenta nepretrgana dobava energentov in zato imajo skupno željo po oblikovanju enotne energetske politike, ki jim bo to tudi zagotavljala. Na drugi strani pa si države proizvajalke, ki imajo drugačne interese, želijo prost izvoz svojih energentov in čimvečji dobiček, kar pa jim enotna energetska politika na evropski institucionalni ravni ne bi omogočala. Konflikt interesov obstaja tudi znotraj držav članic EU. Norveška in Velika Britanija sta glavni proizvajalki nafte v Evropi, prav tako je Norveška skupaj z Nizozemsko in Dansko glavna izvoznica zemeljskega plina v Evropi. Posamezne države članice Unije so različno odvisne od uvoza energentov in prav zato želijo ustvarjati individualno, zase najprimernejšo politiko oskrbe z energijo. Nemčija v prihodnosti računa predvsem na uvoz ruskih energetskih virov, prav tako Nizozemska, Belgija in Francija. Italija danes uvozi velike količine fosilnih goriv iz severnoafriških držav (Libija), vendar za svojo zanesljivo preskrbo s plinom, skupaj z ruskimi energetskimi korporacijami, načrtuje gradnjo Južnega plinskega toka.

Prodaja nafte poteka na svetovnem trgu prek svetovnih borz in zato ni neposrednih povezav med državo proizvajalko in državo porabnico, zemeljski plin pa za svojo distribucijo potrebuje obsežne infrastrukturne povezave, od nahajališča do dokončnega odjemalca. V energetske politike Unije je tako danes na prvem mestu razprav dobava zemeljskega plina v Evropo; pri tem prihaja do navzkrižja interesov v posameznih strateških projektih²⁵, o čemer bo govora v nadaljevanju.

²³ ang. Million Tones of Oil Equivalent – 1 toe vsebuje približno 42 GJ energije, kar pomeni približno 7,4 (1176,5 litra) sodčka surove nafte

²⁴ v tisoč tonah

²⁵ projekti Južni tok, Severni tok, Nabucco

8 Strateško partnerstvo med Evropsko unijo in Rusko federacijo

»Odnos med Rusijo in Zahodom je teoretična konstrukcija, ki jo je mogoče opazovati skozi vso rusko filozofijo zgodovine²⁶, v nekem pomenu tudi skozi vso filozofsko tradicijo Rusov. Gre za to, da določimo parametre razmišljanja o samobitnosti Rusije, poteh njenega razvoja, podobnostih in razlikah med Rusijo in Zahodom, ipd.« (Gorbač 1998, 194)

Pjotr Jakovljevič Čaadajev²⁷ je v svojem najpomembnejšem delu, Filozofsko pismo o Rusih, napisal: »Živimo samo v sedanosti... brez preteklosti in prihodnosti... ničesar nismo privzeli iz dediščine idej človeškega rodu.« Zahod je za Čaadajeva nekakšna univerzalna šablona, s katero je mogoče soditi o pripadnosti civilizaciji; v njegovem opisu je poudarjena enotnost, kar mu zagotavlja možnost postopnega gibanja v zgodovini. Zahodni narodi imajo skupni obraz, družinsko podobnost - to je mogoče zaradi posebne atmosfere, tj. tradicije, ki poustvarja temeljne ideje Zahoda, »ideje dolžnosti, pravičnosti, prava, reda.« (Gorbač 1998, 191)

Ruska federacija je največja država na svetu in šteje 143 milijonov prebivalcev, katerih najpomembnejše vrednote so mir, varnost in upanje. Rusija svoj vpliv v svetu vzpostavlja predvsem s svojim enormnim vojaškim potencialom (dediščina Sovjetske zveze in hladne vojne) in skozi energetske politiko (naftno-plinska diplomacija) izsiljuje svoje gospodarske in politične partnerje.

Rusija je sebi v prid uporabila negativne in pozitivne posledice globalizacije (ruski banditski kapitalizem, gangsterski kapitalizem) in tako krepila nacionalno gospodarstvo. Medtem je notranjepolitično stabilnost dosegala na račun kršenja človekovih pravic in ravni demokratičnosti življenja v državi (upravljanje demokracije, kontrolirani pluralizem) ter s krepitvijo vloge države v vsakdanjem življenju. Vladimir Putin²⁸ je v enem izmed svojih predsedniških govorov dejal takole: »Boj med oblastjo in svobodo ima dolgo zgodovino, vendar je naš položaj jasen, samo močna in demokratična država lahko brani civilne, gospodarske in politične svoboščine lastnih državljanov.« (Sakwa 2008) Ideologijo

²⁶ historiozofija

²⁷ Pjotr Jakovljevič Čaadajev (1794 – 1856), ruski pesnik

²⁸ Vladimir Vladimirovič Putin, 2. predsednik Ruske federacije (na položaju od 1999 do 2008), sedanji predsednik ruske vlade, na položaju od 7. maja 2008.

Vladimirja Putina bi lahko označili kot tip strateškega eklekticizma²⁹, ki išče liberalne principe v gospodarstvu, izpostavlja pomen in vlogo države v notranji politiki in poziva k visoki nacionalni zavesti (derzhavnost = državnost) v zunanji politiki.

Režim v Rusiji je osredotočen na vlogo predsednika države³⁰, vendar obsega več kot samo kabinet predsednika, saj vključuje odnose med predsednikom države in predsednikom vlade in njegovo ministrsko ekipo, različnimi frakcijami in pogostimi (ne)formalnimi stiki z ruskimi oligarhi³¹, krajevnimi poglavarji in drugimi pomembnimi osebnostmi v ruski družbi. Ruska oblast nadzira skoraj vse državne medije, saj si lasti 80% vseh tiskanih medijev in 90% radijskih ter televizijskih postaj. (Sakwe 2008) Ekonomski model je v nekaterih sektorjih sledil načelom liberalizma, v strateških sektorjih (energetika, vojaška industrija) pa se je vzpostavil neposreden vpliv države. Največji ruski filozof 20. stoletja bi zgornji odstavek komentiral takole: »Oblast ni privilegij, ni lasten avion s spremstvom in stražarji, pač pa težko, dolgo, požrtvovalno in nesebično služenje.« (Aleksander Solženicin 2001)

Strateški cilji Ruske federacije so ohranjanje in krepitev suverenosti ter teritorialne integritete. Ruska federacija je eden od centrov sodobnega sveta in takšen položaj je nujen za rast ruskega političnega, ekonomskega, intelektualnega in duhovnega potenciala. Ustvariti si želi ugodne zunanje pogoje za stalen razvoj in izboljšanje gospodarstva, omogočiti rast življenjskega standarda, izpeljati demokratično transformacijo, krepiti ustavni sistem ter obenem zagotavljati individualne pravice in svoboščine. V zunanjepolitičnem delovanju si prizadeva za soglasje in usklajevanje interesov z drugimi državami. Na tej osnovi ustvarja sistem partnerskih in zavezniških odnosov, ki izboljšujejo pogoje in parametre mednarodne kooperacije. (The Foreign Policy Concept of the Russian Federation)

Evropska unija in Ruska federacija imata skupno 2.257 km kopenskih državnih meja.

Medsebojno partnerstvo temelji na štirih političnih temeljih oz. področjih (common spaces):

1. ekonomsko-gospodarsko področje in okoljevarstvena politika,
2. svoboda državljanov, človekove pravice in sodstvo,
3. skupna zunanja varnost in stabilnost,
4. sodelovanje na področju znanosti, izobraževanja in kulture.

²⁹ Eklekticizem je konceptualni pristop, ki se ne drži strogo le ene paradigme ali posameznega skupka predvidevanj, ampak med seboj povezuje različne teorije, stile in ideje, ki mu služijo za vpogled v predmet razmišljanja

³⁰ Dimitrij Anatoljevič Medvedjev, 3. predsednik Ruske federacije, na položaju od 7. maja 2008.

³¹ Zelo premožni ruski poslovneži (milijonarji), ki so obogateli v času tranzicije in privatizacije v začetku 90-ih let prejšnjega stoletja.

Evropska unija in Rusija sodelujeta tudi na številnih drugih področjih, tako na mednarodni kot tudi na bilateralni ravni. Klimatske spremembe, ilegalno trgovanje z drogo in ljudmi, organiziran kriminal, protiteroristično sodelovanje, mirovni procesi... so najpogostejše teme, ki jih obravnavajo na evropsko-ruskih političnih srečanjih.

Zakonska osnova za odnose med EU in RF je bila vzpostavljena leta 1989, s podpisom Pogodbe o trgovini in sodelovanju med ZSSR in ES³². Veljala je do leta 1997, ko jo je nadomestil Dogovor o partnerstvu in sodelovanju (PCA)³³. PCA postane okvir za bilateralne odnose med EU in RF in ima mnogo ciljev, in sicer: utrditev ekonomskih vezi, podpora pri demokratizaciji Rusije, razvoj učinkovite zakonodajne, izvršilne in sodne oblasti, vzpostavitev tranzitnega trga, vzpostavitev prosto-trgovinskega območja. PCA se zavzema za liberalizacijo gospodarske izmenjave, razvijanje političnega dialoga med EU in RF in sodelovanje na številnih medsebojnih srečanjih³⁴.

V Skupni strategiji za Rusijo³⁵ želi EU le-tej pomagati k povratku v skupno evropsko družino v duhu prijateljstva, kooperacije, skupnih interesov in vzpostavitvi skupnih vrednot znotraj dediščine evropske civilizacije. Skupna strategija za Rusijo za uresničitev teh ciljev predstavi naslednje delovne naloge:

1. konsolidiranje demokracije, vladavine zakona in institucij v Rusiji,
2. integracija Rusije v Skupni evropski ekonomski prostor (CEES)³⁶,
3. povečanje stabilnosti in varnosti v Evropi in svetu,
4. skupni odzivi na izzive, kot so: jedrska varnost, organiziran kriminal, okoljevarstvena politika.

Skupna strategija za Rusijo kliče po bolj učinkovitem in trajnem političnem dialogu, ki bo zbližal EU in RF ter s tem omogočil skupno delovanje na področjih vzajemnega interesa (sistem komunikacij, svoboda in človekove pravice, raziskave in razvoj...), sodelovanje pri vzpostavitvi miru na kriznih območjih, spodbujanje vladavine zakona in uveljavitev evropskih demokratičnih norm. Uradna Moskva je na CS odgovorila z dokumentom The Medium Term

³² Trade and Co-operation Agreement between the USSR and the European Community

³³ Partnership and Cooperation Agreement (PCA), podpisan leta 1994, v veljavi od decembra 1997

³⁴ Letna srečanja na predsedniški ravni, srečanja na ministrski ravni znotraj Permanent Partnership Council ter srečanja na parlamentarni ravni (med EP in rusko Dumo) v okvirih Parliamentary Cooperation Committee.

³⁵ Common Strategy on Russia (CS), podpisana 4. junija 1999

³⁶ Common European Economic Space (CEES)

Strategy for the Development of Relations between the Russian Federation and the European Union (velja od leta 2000 do 2010). Danes EU in RF sodelujeta tudi pri zunanjepolitičnih temah (Balkan, Bližnji vzhod, Iran, Kavkaz...), prav tako sodelovanje poteka na področju pregona kriminala (pranje denarja, tihotapljenje orožja, drog in ljudi), ilegalnih migracij, varovanja prič in sodnikov v sodnih procesih. Preprečevanje terorističnih dejanj omogoča učinkovitejše skupne ukrepe, regiji pa se zavzemata tudi za jedrsko razorožitev in nadzor nad uporabo jedrskih programov za vojaške namene. Največji dosežek meddržavnih odnosov bo vsekakor stabilna ekonomska izmenjava in raznovrstno kulturno sodelovanje. Širitev Zahodnih organizacij (EU, NATO) na vzhod naj utrdi vezi med Rusijo in Evropo in ne izolira Rusije od evropskega kontinenta.

Evropska unija se je v okviru Partnerstva za modernizacijo zavezala, da bo Rusiji omogočila dostop do najnaprednejših tehnologij, z naložbami in izobraževalnimi programi, v zameno pa EU od Rusije pričakuje demokratične reforme in liberalizacijo ruskega gospodarstva. Evropska unija lahko veliko znanja črpa tudi s področij, ki so bila vedno domena ruskih znanosti (astronomija, letalstvo in vojaška industrija).

V povezavi s Svetom za zunanje zadeve, v odnosih EU-Rusija deluje tudi posebna delegacija Evropske unije za Rusijo³⁷, ki spremlja in proučuje politično dejavnost Rusije in njene posledice, ki vplivajo na strateško partnerstvo med regijama; prav tako svetuje Svetu za zunanje zadeve, s kakšnimi političnimi odločitvami naj EU pripomore k uspešnejšemu medsebojnemu sodelovanju. Vloga omenjene delegacije pa je tudi t.i. monitoring, torej spremljanje in nadziranje političnega življenja v Rusiji, opozarjanje na morebitno kršenje človekovih pravic in svoboščin ter nadzor nad delom sodnih oblasti, obenem pa poroča tudi o zunanjepolitičnih aktivnostih Ruske federacije.

Kritika odnosov med EU in Rusijo se nanaša predvsem na dejstvo, da strateško partnerstvo temelji predvsem na retoričnih figurah in ne na vsebinskih predlogih. Ena največjih ovir za uspešnejše sodelovanje je preobremenjenost evropskih institucij z drugimi vprašanji (prej širitev EU in sprejetje Lizbonske pogodbe, danes gospodarska kriza, birokratska neučinkovitost uradnega Bruslja) in ruskih oblasti s konfliktnimi odnosi v regiji: Gruzija,

³⁷ Delegation of the European Union to Russia

Čečenija, Ukrajina... Veliko vprašanj pa se postavlja tudi znotraj Skupne varnostne in obrambne politike (CSDP³⁸), kjer si Rusija želi postati subjekt in ne objekt CSDP.

8.1 Energetsko partnerstvo med EU in RF

»Računica je na koncu jasna, mi potrebujemo rusko energijo in Rusija potrebuje evropski energetski trg.« (Benita Ferrero Waldner, evropska komisarka za zunanje odnose in evropsko sosedsko politiko)

»Energetska varnost in s tem povezan dostop do energetskih virov bosta krojila prihodnja razmerja v svetu. Razlog temu leži v preprostem dejstvu, da je prav energija področje, kjer sta politika in gospodarstvo najtesneje prepletene in povezane.« (Grošelj 2009, 30) Kdor bo dobavljal ključni energent prihodnosti, bo definiral razmerja med ključnimi akterji (države in energetske družbe) na evrazijskem igrišču.

Evropsko unijo danes sestavlja 27 držav članic in vse imajo individualne interese pri lastni preskrbi z energijo. Bilateralne pogodbe med državami uvoznicami (članice EU) in državami izvoznicami (Rusija, države Bližnjega vzhoda, severnoafriške države – Alžirija, Libija, Maroko, Tunizija...) se sklepajo pogosteje kot pa skupne pogodbe na institucionalni ravni Unije.

Rusija je tretja največja trgovska partnerica Evropske unije; večinski delež medsebojne izmenjave predstavlja uvoz nafte in zemeljskega plina. Evropska unija iz ruskih virov uvozi 33% nafte in 42% vsega zemeljskega plina – delež vsako leto narašča, kar postavlja Rusijo v vlogo najpomembnejše energetske partnerice EU. Odvisnost EU od ruskih virov ni enoznačna. Prav tako kot je nemotena ruska dobava pomembna za Evropsko unijo je tudi Rusija odvisna od finančnih tokov, ki jih prinaša energetsko partnerstvo z Evropsko unijo (energetski sektor predstavlja več kot 60% vsega ruskega izvoza; iz Rusije EU uvažata še železo, aluminij, nikelj... v Rusijo pa izvažata stroje, avtomobile, potrošno blago in hrano; 40% ruskega proračuna sestavlja prihodek od izvoza naravnih surovin v EU) – vzajemna soodvisnost.

³⁸ prej ESDP, sprejeta 10. maja 1999

Evropska unija uvozi za približno 80% svojih naftnih potreb in 43% zemeljskega plina. Rusija je z 11% druga največja proizvajalka surove nafte³⁹ (za Savdsko Arabijo) in razpolaga s tretjino svetovnih zalog zemeljskega plina (največ v Sibiriji), kar jo postavlja na sam vrh držav izvoznic. Zaradi nestabilnih razmer v Iraku, Iranu in Savdski Arabiji, je odvisnost EU od ruskega izvoza omenjenih surovin danes še bolj očitna. »Ruska politična elita na energetske in naftnem področju vidi sredstva za ponoven ekonomski in siceršnji vzpon ruske države /.../ Ruski model je ob visokih cenah energentov spretno integriral nacionalne energetske vire v okvir ruske zunanje in varnostne politike.« (Grošelj 2008a, 20) Rusija izkorišča energijo kot sredstvo političnega pritiska in z energenti širi svoj vpliv v smeri Zahoda.

Glavni obstoječi ruski plinovodi do EU potekajo preko Belorusije in Ukrajine. V skladu s teorijami energetske varnosti postaneta Ukrajina in Belorusija pomemben dejavnik Evropske energetske varnosti. Kar 80% vseh plinskih zalog iz Rusije pripotuje v Evropo preko ukrajinskega plinovoda; dobava teh je bila prvič v letu 2005 in nadalje v plinskih krizah redno motena⁴⁰. Energija je eden ključnih atributov ruske globalne moči in Rusija z naftno-plinsko diplomacijo uveljavlja svoje interese v svetu.

Skupni cilji in interesi evropsko-ruskega energetskega dialoga⁴¹ so naslednji:

1. zagotavljanje zanesljivih energetskih dobav tako kratkoročno kot v dolgoročnem smislu,
2. povečanje energetske učinkovitosti,
3. zagotavljanje dolgoročnih investicij,
4. transparentno delovanje energetskega trga,
5. povečanje tehnološke naprednosti energetskega sektorja,
6. zakonodajna usklajenost pri proizvodnji in tranzitu energentov,
7. omilitev vpliva ekonomske in finančne krize na energetske sektor. (vir: Delegacija Evropske Unije za Rusijo)

³⁹ Rusija razpolaga z okoli 60 milijardami sodčkov surove nafte (1 sodček nafte = 158, 9873 litrov nafte)

⁴⁰ Več na strani 25

⁴¹ EU-Russia Energy Dialogue, sprejet oktobra 2000 v Parizu

8.2 Evropski energetske projekti

Strateški pomen energetske infrastrukture se je začel pojavljati sredi 19. stoletja, ko se je z industrijsko revolucijo začela pojavljati vse večja odvisnost od fosilnih goriv. V preteklosti je obstajala predvsem potreba po premogu, danes po nafti in zemeljskem plinu. V evro-azijski regiji bodo spodaj omenjeni plinovodi najpomembnejši tokovi zemeljskega plina v bodoče.

8.2.1 Plinovod Nabucco

Potek trase: zemeljski plin iz azerbajdžanskih, turkmenistanskih, iraških in iranskih nahajališč (kaspjska nahajališča in Bližnji vzhod) – trasa od turškega mesta Ahiboz, preko Bolgarije, Romunije, Madžarske do avstrijskega mesta Baumgarten (3.300 km) (glej Sliko 8.1)

Začetek gradnje / začetek obratovanja: 2011/2014

Financiranje: naftne družbe OMV, Royal Dutch Shell, MOL, RWE, Transgaz; Evropska investicijska banka; Evropska banka za obnovo in razvoj

Zmogljivosti: letni pretok okoli 30 milijard kubičnih metrov

Namembnost: plinska oskrba Balkana in Srednje Evrope

Slika 8.1: Plinovod Nabucco (Nabucco Gas Pipeline)

Vir: Skanderberg (2010).

8.2.2 Plinovod Južni tok

Potek trase: zemeljski plin iz ruskih nahajališč – trasa bo potekala od ruskega mesta Pochinki po dnu Črnega morja v Bolgarijo, Srbijo, Madžarsko do plinskega vozlišča Baumgarten v Avstriji, drugi krak bi se lahko odcepil v Bolgariji in čez Grčijo potoval na jug Italije ali pa se iz Madžarske povezal skozi Slovenijo z italijanskim pristaniščem Trst (glej Sliko 8.2)

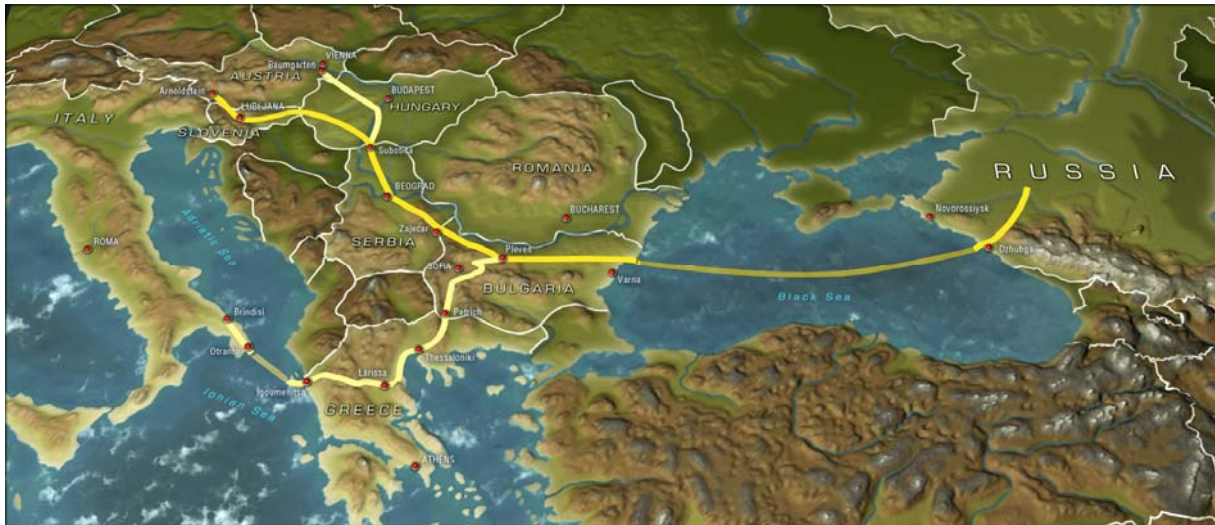
Začetek gradnje / začetek obratovanja: 2010/2015

Financiranje: Gazprom, Eni; slovenski zastopnik - Geoplin plinovodi

Zmogljivosti: letni pretok okoli 30 milijard kubičnih metrov

Namembnost: plinska oskrba Balkana in Srednje Evrope

Slika 8.2: Plinovod Južni tok (South Stream Gas Pipeline)

Vir: South Stream (2010).

8.2.3 Plinovod Severni tok

Potek trase: zemeljski plin iz ruskih nahajališč – trasa bo potekala pod Baltskim morjem od ruskega mesta Viborg do nemškega mesta Greifswald (1223 km) (glej Sliko 8.3)

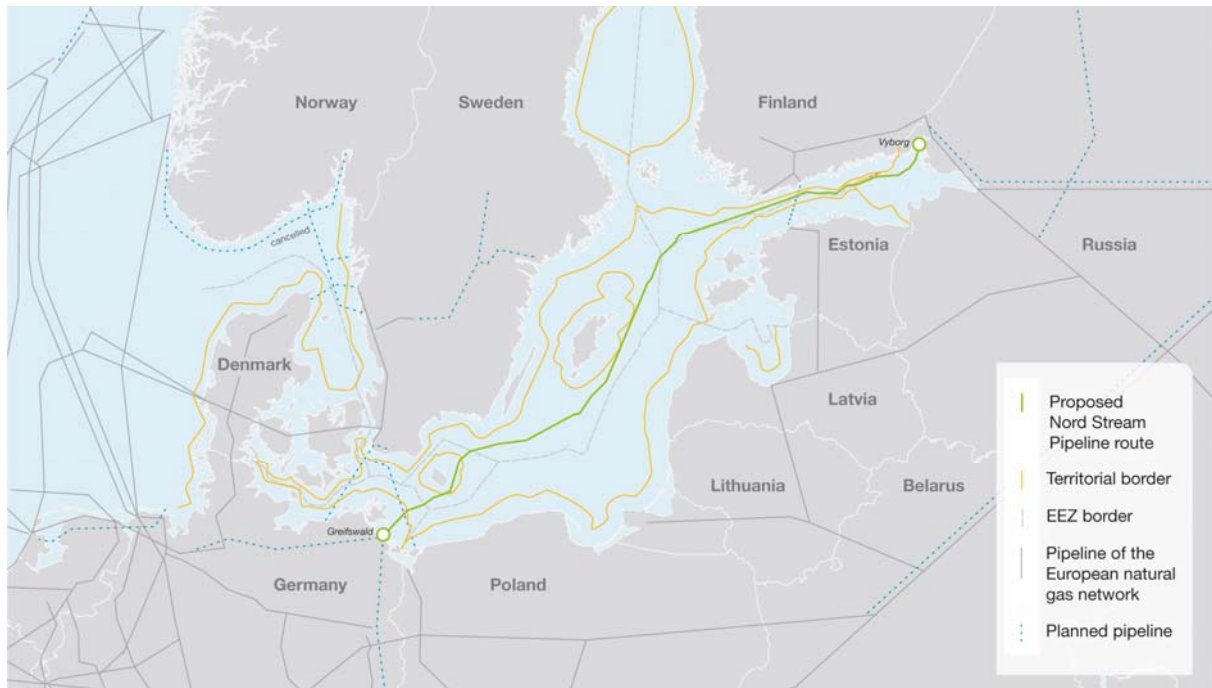
Začetek gradnje / začetek obratovanja: 2010/2012

Financiranje: Gazprom, EON Ruhrgas, BASF-Wintershall, Gasunie, GDF Suez

Zmogljivosti: letni pretok okoli 55 milijard kubičnih metrov

Namembnost: plinska oskrba Nemčije, Danske, Nizozemske, Velike Britanije, Francije, Belgije

Slika 8.3: Plinovod Severni tok (North Stream Gas Pipeline)

Vir: Nord Stream (2010).

Predstavljeni so trije največji energetske projekti, ki bodo v prihodnjih desetletjih oskrbovali evropsko industrijo in posamezna gospodinjstva. Povsem očitno je, da gre pri gradnji plinskih tras za geopolitično⁴² tekmovanje med velikimi silami in za pojav geopolitičnih interesnih sfer ter prelomnic. Med državami EU je, zaradi različnosti osebnih interesov, prišlo do razdora in nezaupanja glede delovanja skupnega energetskega trga. Nemčija in Francija npr. v Južnem toku in Nabucco vidita dva dopolnjujoča se projekta, medtem ko vidi Rusija Nabucco kot poskus politične izolacije in onemogočanje dolgoročnega ekonomskega razvoja ter oslabitev svojega mednarodnega položaja. Projekta namreč ekonomsko nista medsebojno konkurenčna, sta pa konkurenčna z geopolitičnega vidika. Velika Britanija od skupnega evropskega plinovoda ne bo imela veliko koristi, na drugi strani pa Italija od Severnega toka kar precej.

⁴² Geopolitika je psevdoznanost, ki faktor geografije povzdiguje v absolut, ki dozdevno določa moč in zato tudi usodo držav. Njena osnovna zamisel je pojem prostora. Prostor je statičen, ljudstva, ki v njem živijo pa so dinamična. Geopolitika meni, da se po zgodovinskem zakonu ljudstva širijo z osvajanjem prostora ali pa propadejo in da je relativna moč nacij določena z vzajemnim odnosom med osvojenimi prostori. (Mackinder 1904)

Bistvena strategija razvoja omenjenih energetskih projektov za Evropo bi morala biti diverzifikacija energetskih virov in oblikovanje lastnih strateških rezerv ključnih energentov. Skupno lastništvo produkcijskih in tranzitnih energetskih sistemov med podjetji iz uvoznih in izvoznih držav, ustvarja vzajemni interes za nemoten dotok energetskih surovin.

9 Verifikacija hipotez in sklepne misli

Evropo danes predstavlja svoboda posameznika, socialna solidarnost, visoka stopnja ekonomskega razvoja in politična zrelost prebivalstva ter vesplošni evropski mir. Evropska unija šteje 500 milijonov ljudi in ustvari več kot 25% svetovnega bruto domačega proizvoda (BDP) ter prispeva k petini svetovnega uvoza in izvoza. »Zavedajoč se svojega ekonomskega in trgovinskega pomena v svetu, Evropska unija svoj vpliv uporablja v interesu drugih in v svojem interesu. EU po vsem svetu spodbuja blaginjo in podpira demokratične vrednote; s tem istočasno pomaga pri utrjevanju stabilnosti in blaginje za državljane znotraj svojih meja. Vključevanje novih držav v EU krepi njeno vlogo na mednarodnem prizorišču. EU opravi največ svetovne trgovinske menjave in je poleg tega največji ponudnik pomoči za države v razvoju. Z Lizbonsko pogodbo je oblikovala bolj proaktivno zunanjo in varnostno politiko, ki je sposobna izvajanja misij kriznega upravljanja in ohranjanja miru v Evropi in daleč preko njenih meja. V današnjem zapletenem svetu EU dodaja k tradicionalnim instrumentom zunanje politike nova orodja. Prevezela je, na primer, vodilno vlogo v mednarodni skupnosti pri reševanju problema globalnega segrevanja in klimatskih sprememb.« (EU v svetu 2007: 23) Evropska unija je največja donatorka humanitarne in razvojne pomoči v svetu. Pomoč EU in njenih držav članic predstavlja kar 60% celotne pomoči v svetu. Evropska unija je model sprave in miru za vse svetovne regije, Evropa je civilna velesila in mora to tudi ostati.

Evropska unija skupaj z Združenimi državami Amerike predstavlja najmočnejšo politično-ekonomsko silo v svetu. Ko na svetovnem odru spregovori združena Evropa ostali poslušajo – civilna velesila, ko spregovorijo ZDA, svet v strahu molči – vojaška velesila. Evropa mora postati protiutež hegemonškemu unilateralizmu ZDA.

Raven neodvisnosti politične moči od gospodarske je vedno relativna. Gospodarska moč v prvi vrsti pritiska na politično moč zato, ker obstajajo kompleksne in pretanjeje institucije, kot so lastnina, pogodba, trg, podjetja, banke, itd. Politično in gospodarsko delovanje sta prepletena in povezana dejavnika in prav zato lahko trdimo, da je praktično nemogoče, da bi bil posamezni akter v mednarodnih odnosih na eni strani politično nedorasel in na drugi gospodarsko prevladujoč. Gospodarska integracija je dolgoročno nepojmljiva brez minimuma politične integracije. To je njeno logično in nujno dopolnilo. V zgodovini je bila politična moč v funkciji vojaške moči, danes je v rokah ekonomske. Združena Evropa v ospredje postavlja politične, ekonomske in kulturne vezi, je preudarno zadržana pri vojaškem

intervenizmu, širi svojo idejo v okviru demokratičnih standardov - to je pravi način, ki prinaša napredek v svetu. Totalitarizem je bil tisti, ki je vladal z vojaško močjo oz. kot je dejal Stalin: »Vsak vpelje lastni sistem do tam, do koder lahko prodre njegova vojska«. Klasična politična moč je dejansko izvirala iz zmožnosti napovedati vojno drugi državi (»Jus ad Bellum«). Moderna politična moč pa temelji na drugačnih načelih in vrednotah. Zmernost v politiki vedno odraža zmernost v moralni presoji.

Evropa ni aroganten in militaristično nastrojen mednarodni akter, ampak je predvsem subjekt, ki se s svojim delovanjem osredotoča na ekonomsko sodelovanje in vsestransko pomoč državam v razvoju.

»V odnosih s preostalim svetom Unija podpira in spodbuja svoje vrednote in interese ter prispeva k zaščiti svojih državljanov. Prispeva k miru, varnosti, trajnostnemu razvoju Zemlje, solidarnosti in medsebojnemu spoštovanju med narodi, prosti in pravični trgovini, odpravi revščine in varstvu človekovih pravic, predvsem pravic otrok, kakor tudi k doslednemu spoštovanju in razvoju mednarodnega prava, zlasti k spoštovanju načel Ustanovne listine Združenih narodov.« (Lizbonska pogodba, 2. čl.)

Morda je največja težava EU celo v tem, da se sama niti ne zaveda svoje dejanske moči v svetu in potenciala vplivanja, ki ga premore. Evropa danes ni več kontinent konflikta, medsebojnega preziranja in imperialističnih teženj. Evropa postaja zgled, vzor in ideal politično-ekonomskega in nadsacionalnega sodelovanja v svetu. Hipotezo 1 (*Politična teža Evropske unije ne odseva njene gospodarske moči v svetu.*) zatorej tu zavrremo – EU je in bo ostala politična velesila v svetu!

Hipotezo 2 (*Evropsko zunanjo politiko oblikujejo posamezne države članice in ne za-to pristojne evropske institucije*) je morda najtežje potrditi oz. zavreči. Navkljub transparentnosti, pluralnosti in vsesplošni demokratičnosti političnega sistema EU, se nekatere politične odločitve sprejemajo za zaprtimi vrati. Vsekakor »Mi, državljani Evrope« (Balibar 2007) nimamo vpogleda tudi v ovalne pisarne, kjer politični voditelji sprejemajo pomembne odločitve. Vendar je Evropska unija z leti uspešnega delovanja dokazala, da je zaupanja vredna institucija in ji legitimna oblast (na volitvah jo izvolimo državljani Evrope) predstavlja izziv in veliko odgovornost, ravnati z njo v interesu vseh državljanov. Skozi ustanovne pogodbe se evropska zveza oblikuje kot visoko institucionalizirana skupnost, ki temelji na

enotnih zakonih in določilih (*acquis communautaire* in *acquis politique*⁴³) ter z Lizbonsko pogodbo pogloblja medvladno sodelovanje na področju skupne zunanje in varnostne politike. Z ustanovitvijo funkcije visokega predstavnika Unije za zunanje zadeve in varnostno politiko⁴⁴ Evropska unija postavi na čelo svoje zunanje politike osebo, ki bo zastopala in zagovarjala skupne interese Evropske unije v svetu. Visoki predstavnik naj bi postal glas Evrope. Morda v evropskih političnih krogih še vedno odmeva izjava nekdanjega ameriškega državnega sekretarja Henryja Kissingerja⁴⁵, ki je leta 1973 dejal: »Koga moram poklicati, če želim govoriti z Evropo?!« Danes bi se odgovor glasil: »Pokličite visoko predstavnico za zunanje zadeve in varnostno politiko, ga. Catherine Ashton.«

Zanimiva je tudi interpretacija problema o tem, kdo oblikuje zunanjepolitične odločitve v Evropi - v večini naj zasluge za uspešno posredovanje v mednarodnih konfliktih oz. uspešno sklepanje mednarodnih deklaracij pobere posamezna država članica in ne EU. Morda na prvi pogled res zgleda tako, vendar, če bo Evropska unija sledila splošnim načelom o zunanjem delovanju, zapisanim v Členih 10a in 10b⁴⁶, se bo na svetovni politični sceni predstavila kot enoten in zaupanja vreden akter mednarodnih odnosov. Hipotezo 2 (*Evropsko zunanjo politiko oblikujejo posamezne države članice in ne za-to pristojne evropske institucije.*) zatorej na tem mestu (pogojno) zavračamo in s tem idealiziramo svoj pogled na evropsko zunanjo politiko.

Rusija in Evropa sta si v marsičem povsem različni - versko (pravoslavna vera nasproti katoliški), gospodarsko (nadzor države nasproti liberalnemu ekonomskemu trgu), kulturno (slovansko-ruska kultura na eni strani in latinska, germanska, anglosaksonska in slovanska na drugi) in družbeno, vendar sta vseeno prepleteni in neločljivi regiji, ki druga drugo potrebujeta kot razvito, stabilno in kooperativno sosedo. Potrebna je sinteza Zahoda in Rusije skozi politično, družbeno in ekonomsko sodelovanje.

Izpad energetskega sektorja predstavlja »domino efekt«, saj vodi v obilico posrednih učinkov v drugih gospodarskih sektorjih. Evropska unija mora zato stremeti k visoki energetske varnosti, kar pomeni stremeti k zanesljivi dobavi nafte in zemeljskega plina po sprejemljivih cenah iz različnih virov in tranzitnih poti. Ta cilj lahko doseže z diverzifikacijo energetskih virov in vpeljavo obnovljivih energetskih virov, vzpostavljanjem skupnega energetskega trga znotraj

⁴³ Več na strani 8

⁴⁴ Priloga B: Lizbonska pogodba, Člen 9e

⁴⁵ Henry Alfred Kissinger (1923), ameriški politik in diplomat, državni sekretar ZDA za zunanje zadeve (1973 – 1977), tudi Nobelov nagrajenec za mir.

⁴⁶ Priloga B: Lizbonska pogodba, Člen 10a in Člen 10b

EU ter z oblikovanjem posebnih odnosov s ključnimi državami izvoznicami. Kot nam kažejo prihajajoči energetske projekti, se bo Evropa v prihodnje osredotočila predvsem na energetske partnerstvo z Rusko federacijo. Ali je takšen taktičen pristop dober in ali bo zagotavljal energetske stabilnost regije, pa se bo pokazalo šele v naslednjih letih. Tudi statistični podatki, omenjeni na strani 27, pričajo o tem, da je vzajemna odvisnost ene strani od druge velika in bo v prihodnje še naraščala, zato na tem mestu potrjujemo hipotezo 3 (*Evropska unija je odvisna od ruskih energetskih virov, Rusija pa je odvisna od izvoza energetskih surovin na evropski trg.*)!

Če je nacionalna država naša domovina, je Evropa naša prihodnost ali kot je v svoji knjigi Združene države Evrope zapisala dr. Cirila Toplak: »Vlak prihodnosti so evropski integracijski procesi...« (Toplak 2003, 12) Ob tem pa lahko dodamo še naslednjo misel: »Evropi ni treba preseči ideje naroda, pač pa fikcijo o usodni, objektivni in neizbežni enotnosti ljudstva, naroda, zgodovine, jezika in države.« (Schulze 2003, 324)

Nadnacionalno naj počiva na nacionalnih temeljih. Evropo mora prežemati duh lojalnosti in vzajemne solidarnosti, saj se bo le s tem navzven prikazala kot močna in homogena velesila.

10 Literatura

- *Amsterdamska pogodba – Treaty of Amsterdam*. 1997. Dostopno prek: <http://bit.ly/d6s1Ir> (22. avgust 2010).
- Antič, Igor. 2009. *Znameniti govori*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Antonenko, Oksana in Kathryn Pinnick, ur. 2005. *Russia and the European Union: prospect for a new relationship*. New York: Routledge.
- Archer, Clive. 2008. *The European Union*. London: Routledge.
- Baker, Peter in Susan Glasser. 2005. *Kremlin Rising: Vladimir Putin's Russia and the end of revolution*. New York: Scribner.
- Balibar, Étienne. 2007. *Mi, državljani Evrope?: meje, država, ljudstvo*. Ljubljana: Sophia.
- Baylis, John in Steve Smith. 2007. *Globalizacija svetovne politike, Uvod v mednarodne odnose*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Benko, Vlado. 1997. *Znanost o mednarodnih odnosih*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- --- 2000. *Sociologija mednarodnih odnosov*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Bretherton, Charlotte in John Volger. 1999. *The European Union as a global actor*. London: Routledge.
- Clausewitz, Carl von. 2004. *O vojni*. Ljubljana: Studia humanitatis.
- Dannreuther, Roland, ur. 2004. *European Union foreign and security policy: towards a neighbourhood strategy*. London: Routledge.
- *Delegacija Evropske unije za Rusijo – Delegation of European Union to Russia*. Dostopno prek: <http://bit.ly/a3h9EA> (25. avgust 2010).
- Della Porta, Donatella. 2003. *Temelji politične znanosti*. Ljubljana: Založba Sophia.
- El-Agraa, Ali. M. 1998. *The European Union: history, institutions, economics and policies*. London: Prentice Hall Europe.
- *Energy Charter*. Dostopno prek: <http://www.encharter.org/> (17. avgust 2010).
- *Enotni evropski akt – Single European Act*. 1986. Dostopno prek: <http://bit.ly/9eDHuK> (22. avgust 2010).

- Eurostat. 2008. *Net imports of natural gas*. Dostopno prek: <http://bit.ly/aBxG6A> (17. avgust 2010).
- *Evropska komisija*. 2010. Dostopno prek: <http://bit.ly/Tkq5O> (25. avgust 2010).
- *Evropska sosedna politika*. 2010. Dostopno prek: <http://bit.ly/choZWe> (31. avgust 2010).
- Evtuhov, Catherine. 2004. *A history of Russia: people, legends, events, forces*. Boston: Houghton Mifflin.
- Furet, François. 1998. *Minule iluzije: esej o komunistični ideji 20. stoletja*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Gamble, Andrew in David Lane, ur. 2009. *The European Union and World Politics, Consensus and Division*. London: Palgrave Macmillan.
- Ginsberg, Roy H. 2001. *The European Union in international politics: baptism by fire*. Lanham: Rowman&Littlefield.
- Gorbač, K., V. Sapov, S. Polovinkin in A. Aljošin. 1998. Ruska misel. *Nova Revija* 28 (199–200): 191–218.
- Grosvenor, Gilbert H. 1914. Young Russia: The land of unlimited possibilities. *National Geographic Magazine* 26 (5). Dostopno prek: <http://bit.ly/ce1Me7> (20. avgust 2010).
- Grošelj, Klemen. 2007. Nadaljevanje geopolitičnega pokra v Gruziji. *Večer*, 14. november. Dostopno prek: <http://bit.ly/aMwK3F> (23. avgust 2010).
- --- 2008a. Energetska varnost v rusko-evropskem partnerstvu. V *Prihodnost EU - Demokratična konstitucionalizacija in vloga držav*, ur. Irena Brinar, 39–50. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- --- 2008b. Vzpon ruskega medveda. *Revija Obramba* 40 (5): 6–8.
- --- 2008c. Evropska unija in novi svetovni red: vojaško-politični komentar. *Revija Obramba* 40 (6): 19–21.
- --- 2008č. Vrenje na Kavkazu. *Revija Obramba* 40 (8–9): 17–19.
- --- 2009. Energetske igre brez meja. *Revija Obramba* 41 (9): 30–33.
- Habermas, Jürgen. 2004. Evropa: poziv k skupni zunanji politiki. *Časopis za kritiko znanosti* 32 (217–218): 25–31.
- Held, David. 1989. *Modeli demokracije*. Ljubljana: Univerzitetna konferenca ZSMS.
- Herspring, Dale Roy, ur. 2005. *Putin's Russia: past imperfect, future uncertain*. Lanham: Rowman&Littlefield.

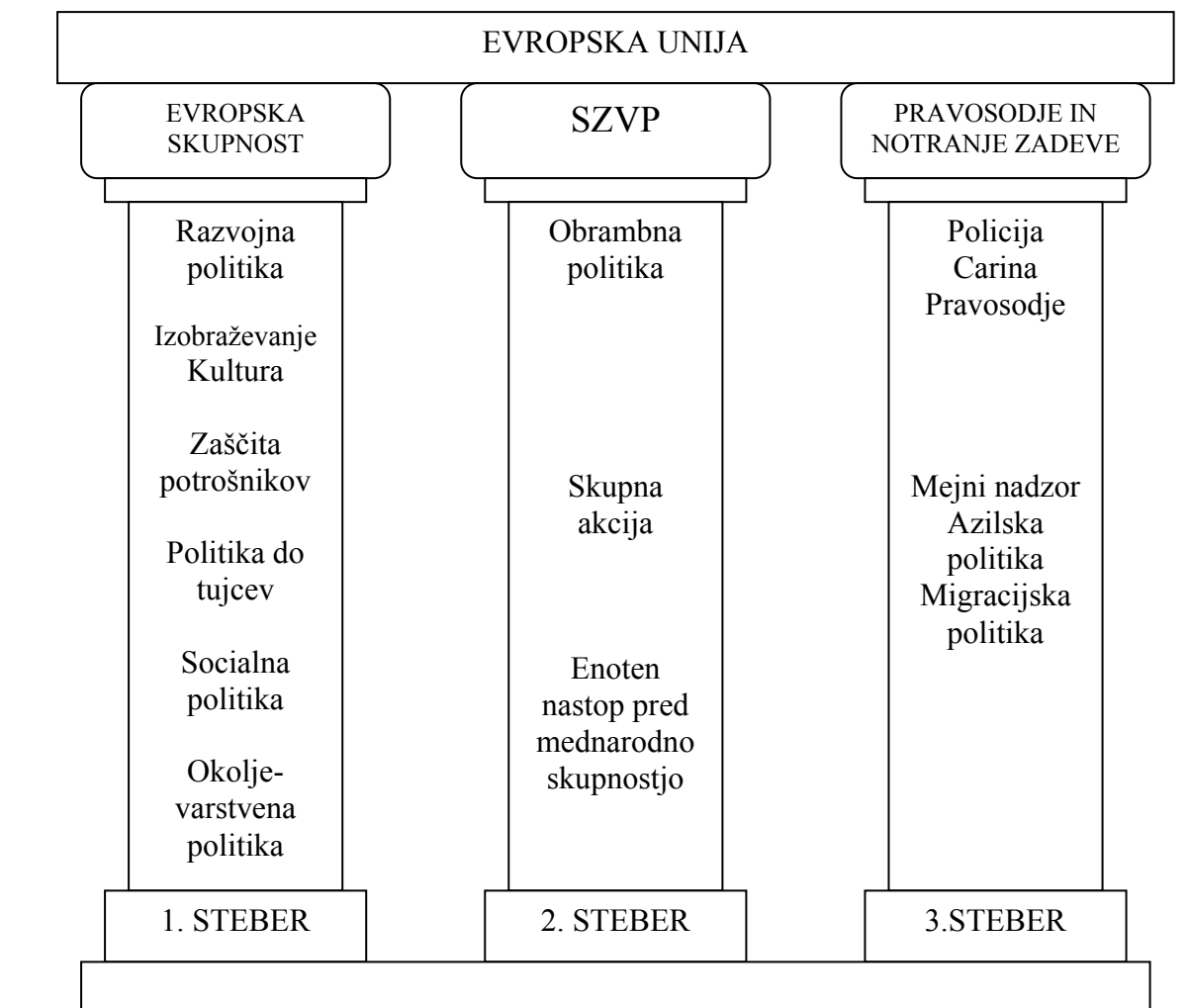
- Hill, Christopher in Michael Smith, ur. 2005. *International relations and the European Union*. Oxford: Oxford University Press.
- Holsti, Kalevi Jacques. 1995. *International politics: a framework for analysis*. Englewood Cliffs: Prentice-Hall.
- Ješovnik, Peter. 2000. *Evropska unija: zgodovina, ustanove, politike in evropski model družbe*. Koper: Visoka šola za management v Kopru.
- Jørgensen, Knud Erik, Mark A. Pollack in Ben Rosamond, ur. 2007. *Handbook of European Union politics*. London: Sage.
- Kajnč, Sabina. 2008. *Razvoj evropske zunanje politike, od evropskega političnega sodelovanja do evropske varnostne in obrambne politike*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Kant, Immanuel. 1797. *Die Metaphysik der Sitten*. Dostopno prek: <http://www.mw.helsinki.fi/home/tkannist/E-texst/Kant/Right> (20. maj 2010).
- Keohane, Robert O. in Nye, Joseph S. 1998. Power and interdependence in the information age. *Foreign Affairs* 77 (5): 81–94.
- Lampe, Rok, Simona Drenik in Neža Grasselli. 2008. *Lizbonska pogodba z uvodnimi pojasnili*. Maribor: Visoka poslovna šola Maribor.
- Litvinenko, Aleksander in Jurij Felštinski. 2007. *Razstreljevanje Rusije, zarota proti demokraciji*. Tržič: Učila International.
- *Lizbonska pogodba – Treaty of Lisbon*. 2007. Dostopno prek: <http://bit.ly/9iOdti> (20. avgust 2010).
- Lynch, Dov. 1994. *The Russia-EU Partnership and the Shared Neighbourhood*. Dostopno prek: <http://bit.ly/9Aard1> (19. avgust 2010).
- *Maastrichtska pogodba – Treaty of Maastricht on European Union*. 1992. Dostopno prek: <http://bit.ly/9rdnDG> (23. avgust 2010).
- Mackinder, Halford. 1904. *The Geographical Pivot of History*. Dostopno prek: <http://www.jstor.org/pss/1775498> (26. avgust 2010).
- Matlary, Janne Haaland. 1997. *Energy Policy in the European Union*. London: Macmillan Press Ltd.
- Mazower, Mark. 2002. *Temna celina: dvajseto stoletje v Evropi*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Morgenthau, Hans. 1990. Realistična teorija mednarodne politike. *Teorija in praksa* 27 (3–4): 454–465.

- --- 1995. *Politika med narodi: borba za moč in mir*. Ljubljana: DZS.
- *Nord Stream*. 2010. Dostopno prek: <http://bit.ly/3kloV6> (25. avgust 2010)
- Nusdorfer, Radica in Katarina Vatovec. 2003. Komunitarizacija skupne zunanje in varnostne politike EU – vedno zgolj možnost ali kdaj tudi realnost? V *Prihodnost Evropske unije*, ur. Slavko Gaber in Zlatko Šabič, 87–98. Ljubljana: Državni zbor RS.
- Orbie, Jan, ur. 2009. *Europe's global role: external policies of the European Union*. Surrey: Ashgate.
- *Partnerstvo in sodelovanje – Partnership and Cooperation Agreement*. 1994. Dostopno prek: <http://bit.ly/djTWBG> (18. avgust 2010).
- *Pariška pogodba – Treaty of Paris*. 1951. Dostopno prek: <http://bit.ly/9XtPbZ> (22. avgust 2010).
- Peterson, John in Helene Sjurson, ur. 1998. *A Common Foreign Policy for Europe? Competing Visions of the Common Foreign and Security Policy*. London: Routledge.
- *Pogodba iz Nice – Treaty of Nice*. 2001. Dostopno prek: <http://bit.ly/djtjS2> (23. avgust 2010).
- Politkovska, Ana. 2007. *Putinova Rusija*. Tržič: Učila International.
- --- 2008. *Zadnji zapisi: dnevnik umorjene ruske novinarke*. Ljubljana: Sanje.
- Prezelj, Iztok, ur. 2010. *Kritična infrastruktura v Sloveniji*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Prodi, Romano. 2002. *Moja Evropa*. Beograd: Beogradsko mašinsko–grafičko preduzeće.
- Rees, Wyn in Michael Smith, ur. 2008. *International relations of the European Union (Volume I, II, III, IV)*. London: Sage.
- *Rimska pogodba – Treaty of Rome*. 1957. Dostopno prek: <http://bit.ly/bfXemM> (22. avgust 2010).
- Russet, Bruce in Harvey Starr. 1996. *Svetovna politika: izbira možnosti*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Sakwa, Richard. 2008. *Putin: Russia's choice*. London: Routledge.
- Schulze, Hagen. 2003. *Država in nacija v evropski zgodovini*. Ljubljana: Založba *cf.
- Schuman, Robert. 2003. *Za Evropo*. Celje: Mohorjeva družba.
- Siedentop, Larry. 2003. *Demokracija v Evropi*. Ljubljana: Študentska založba.
- Skanderbeg, Hans. 2010. Nabucco Pipeline Project Finally Gets Going, *RS Redstate*, 16. julij. Dostopno prek: <http://bit.ly/c0yroF> (25. avgust 2010).

- *Skupni evropski ekonomski prostor – Common European Economic Space*. 1999. Dostopno prek: <http://bit.ly/dcErJ9> (18. avgust 2010).
- *Skupna strategija EU za Rusijo – Common Strategy on Russia*. Dostopno prek: <http://bit.ly/dcErJ9> (18. avgust 2010).
- Solženicin, Aleksander Isajevič. 2001. *Rusija v razsulu*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- --- 2007. *Otočje Gulag: 1918–1956: poskus umetniškega raziskovanja*. Kranj: Zelolepo.
- *South Stream*. Dostopno prek: <http://bit.ly/d5lDGT> (25. avgust 2010).
- Tavčar, Borut. 2010. *Plinski beli tokovi*. Delo, 23. junij. Dostopno prek: <http://www.delo.si/clanek/110912> (20. avgust 2010).
- *The Foreign Policy Concept of the Russian Federation*. 2000. Dostopno prek: <http://bit.ly/9mOqqT> (26. avgust 2010).
- Toplak, Cirila. 2003. *Združene države Evrope: zgodovina evropske ideje*. Ljubljana: FDV.
- Turnšek, Tit. 2008. *Dinamika mednarodnih odnosov*. Ljubljana: Svobodna misel.
- Urad za uradne publikacije Evropskih skupnosti. 2007. *EU v svetu: zunanja politika EU*. Dostopno prek: <http://bit.ly/9Ce6dK> (20. avgust 2010)
- White, Brian. 2001. *Understanding European Foreign Policy*. New York: Palgrave.

11 Prilogi

Priloga A: Trije stebri Evropske unije

Priloga B: Lizbonska pogodba (pomembnejši členi)

Splošne določbe

Člen 2

1. Cilj Unije je krepitev miru, njenih vrednot in blaginje njenih narodov.
2. Unija nudi svojim državljanom območje svobode, varnosti in pravice brez notranjih meja, na katerem je v povezavi z ustreznimi ukrepi glede kontrole na zunanjih mejah, azila, priseljevanja ter glede preprečevanja kriminala in boja proti njemu zagotovljeno prosto gibanje oseb.
3. Unija vzpostavi notranji trg. Prizadeva si za trajnostni razvoj Evrope, ki temelji na uravnoteženi gospodarski rasti in stabilnosti cen, za visoko konkurenčno socialno tržno gospodarstvo, usmerjeno v polno zaposlenost in socialni napredek, ter za visoko raven varstva in izboljšanje kakovosti okolja. Spodbuja znanstveni in tehnološki napredek. Bori se proti socialni izključenosti in diskriminaciji ter spodbuja socialno pravičnost in varstvo, enakost žensk in moških, solidarnost med generacijami in varstvo pravic otrok. Spodbuja ekonomsko, socialno in teritorialno kohezijo ter solidarnost med državami članicami. Spoštuje svojo bogato kulturno in jezikovno raznolikost ter skrbi za varovanje in razvoj evropske kulturne dediščine.
4. Unija vzpostavi ekonomsko in monetarno unijo, katere valuta je euro.
5. V odnosih s preostalim svetom Unija podpira in spodbuja svoje vrednote in interese ter prispeva k zaščiti svojih državljanov. Prispeva k miru, varnosti, trajnostnemu razvoju Zemlje, solidarnosti in medsebojnemu spoštovanju med narodi, prosti in pravični trgovini, odpravi revščine in varstvu človekovih pravic, predvsem pravic otrok, kakor tudi k doslednemu spoštovanju in razvoju mednarodnega prava, zlasti k spoštovanju načel Ustanovne listine Združenih narodov.
6. Unija svoje cilje uresničuje z ustreznimi sredstvi na podlagi pristojnosti, ki so ji dodeljene s Pogodbo o Evropski Uniji in Pogodbo o ustanovitvi Evropske skupnosti.

Člen 8

Unija pri vseh svojih dejavnostih spoštuje načelo enakosti svojih državljanov, ki so deležni enake obravnave s strani njenih institucij, organov, uradov in agencij. Vsi državljani držav

članic so državljani Unije. Državljanstvo Unije se doda nacionalnemu državljanstvu in ga ne nadomešča.

Člen 8a

Delovanje Unije temelji na predstavniki demokraciji. Državljanji so na ravni Unije neposredno zastopani v Evropskem parlamentu. Države članice v Evropskem svetu predstavljajo voditelji držav ali vlad in v Svetu njihove vlade, ki so demokratično odgovorni bodisi svojemu nacionalnemu parlamentu bodisi svojim državljanom.

Naslov III - Določbe o institucijah

Člen 9

Unija ima institucionalni okvir, katerega namen je uveljavljati njene vrednote, uresničevati njene cilje, služiti njenim interesom, interesom njenih državljanov in interesom držav članic ter zagotoviti doslednost, učinkovitost in kontinuiteto njenih politik in ukrepov. Institucije Unije so: Evropski parlament, Evropski svet, Svet, Evropska komisija, Sodišče Evropske unije, Evropska centralna banka, Računsko sodišče.

Člen 9e

1. Evropski svet imenuje visokega predstavnika Unije za zunanje zadeve in varnostno politiko s kvalificirano večino in s soglasjem predsednika Komisije. Evropski svet lahko zaključi njegov mandat po enakem postopku.
2. Visoki predstavnik vodi skupno zunanjo in varnostno politiko Unije s svojimi predlogi prispeva k oblikovanju te politike in jo izvaja po pooblastilu Sveta. Enako velja za skupno varnostno in obrambno politiko.
3. Visoki predstavnik predseduje Svetu za zunanje zadeve.
4. Visoki predstavnik je eden od podpredsednikov Komisije. Skrbi za doslednost zunanjega delovanja Unije. V Komisiji je odgovoren za njene obveznosti na področju zunanjih odnosov in za usklajevanje drugih vidikov zunanjega delovanja Unije.

Naslov V – Splošne določbe o zunanjem delovanju

Člen 10a

1. Unija pri njenem delovanju na mednarodni ravni vodijo načela, ki so bila podlaga njenega nastanka, razvoja in širitve in ki jih želi s svojim delovanjem tudi spodbujati v svetu: demokracija, pravna država, univerzalnost in nedeljivost človekovih pravic in temeljnih svoboščin, spoštovanje človekovega dostojanstva, enakost in solidarnost ter spoštovanje načel Ustanovne listine Združenih narodov in mednarodnega prava.

Unija si prizadeva razvijati odnose in graditi partnerstvo s tretjimi državami in mednarodnimi, regionalnimi ali svetovnimi organizacijami, ki z njo delijo načela iz prvega pododstavka. Zavzema se za večstranske rešitve skupnih problemov, zlasti v okviru Združenih narodov.

2. Unija določi in izvaja skupne politike in ukrepe ter si prizadeva za visoko stopnjo sodelovanja na vseh področjih mednarodnih odnosov za:

(a) zaščito svojih vrednot, temeljnih interesov, varnosti, neodvisnosti in celovitosti;

(b) utrjevanje in podporo demokracije, pravne države, človekovih pravic in načel mednarodnega prava;

(c) ohranjanje miru, preprečevanje sporov in krepitev mednarodne varnosti v skladu s cilji in načeli Ustanovne listine Združenih narodov, z načeli Helsinške sklepne listine ter cilji Pariške listine;

(d) pospeševanje trajnostnega gospodarskega, socialnega in okoljskega razvoja držav v razvoju s prednostnim ciljem izkoreninjenja revščine;

(e) spodbujanje vključitve vseh držav v svetovno gospodarstvo, skupaj s postopno odpravo omejitev v mednarodni trgovini;

(f) pomoč pri oblikovanju mednarodnih ukrepov za ohranitev in izboljšanje kakovosti okolja in trajnostnega gospodarjenja s svetovnimi naravnimi viri, da se zagotovi trajnostni razvoj;

(g) pomoč prebivalstvu, državam in regijam, ki se spopadajo z naravnimi nesrečami ali nesrečami, ki jih je povzročil človek, in

(h) podpiranje mednarodne ureditve, ki temelji na okrepljenem večstranskem sodelovanju in odgovorni svetovni politiki.

Člen 10b

1. Evropski svet določa strateške interese in cilje Unije na podlagi načel in ciljev iz člena 10a. Sklepi Evropskega sveta o strateških interesih in ciljih Unije se nanašajo na skupno zunanjo in varnostno politiko ter na druga področja zunanjega delovanja Unije. Zadevajo lahko odnose Unije s posamezno državo ali regijo, lahko pa so tudi tematsko usmerjeni. Določijo se njihovo trajanje in sredstva, ki jih dajo na razpolago Unija in države članice. Evropski svet odloča

soglasno na priporočilo Sveta, ki ga ta sprejme v skladu z ureditvijo za vsako področje. Sklepi Evropskega sveta se izvajajo v skladu s postopki iz Pogodb.

2. Visoki predstavnik Unije za zunanje zadeve in varnostno politiko in Komisija lahko Svetu predložita skupne predloge, prvi s področja skupne zunanje in varnostne politike, druga pa s preostalih področij zunanjega delovanja.

Člen 11

1. Pristojnost Unije na področju skupne zunanje in varnostne politike zajema vsa področja zunanje politike in vsa vprašanja, ki so povezana z varnostjo Unije, vključno s postopnim oblikovanjem skupne obrambne politike, ki lahko vodi do skupne obrambe. Za skupno zunanjo in varnostno politiko veljajo posebna pravila in postopki. Če v Pogodbah ni določeno drugače, jo opredeljujeta in izvajata Evropski svet in Svet, ki odločata soglasno. Sprejemanje zakonodajnih aktov je izključeno. Skupno zunanjo in varnostno politiko izvajajo visoki predstavnik Unije za zunanje zadeve in varnostno politiko ter države članice v skladu s Pogodbama. Posebna vloga Evropskega parlamenta in Komisije na tem področju je opredeljena v Pogodbah. Sodišče Evropske unije ni pristojno za te določbe, razen za nadzor skladnosti ter za nadzor zakonitosti nekaterih sklepov.

2. Unija v okviru načel in ciljev svojega zunanjega delovanja vodi, določa in izvaja skupno zunanjo in varnostno politiko, ki temelji na razvoju medsebojne politične solidarnosti držav članic, opredelitvi vprašanj splošnega pomena in doseganju vse bolj skladnega ukrepanja držav članic.

Člen 13a

1. Visoki predstavnik Unije za zunanje zadeve in varnostno politiko, ki predseduje Svetu za zunanje zadeve, s svojimi predlogi prispeva k oblikovanju skupne zunanje in varnostne politike in zagotavlja izvajanje sklepov, ki sta jih sprejela Evropski svet in Svet.

2. Visoki predstavnik zastopa Unijo v zadevah, povezanih s skupno zunanjo in varnostno politiko. V imenu Unije vodi politični dialog s tretjimi stranmi in izraža stališča Unije v mednarodnih organizacijah in na mednarodnih konferencah.

3. Visokemu predstavniku pri izpolnjevanju njegovih nalog pomaga Evropska služba za zunanje-politično delovanje. Ta služba opravlja svoje delo v sodelovanju z diplomatskimi službami držav članic in jo sestavljajo uradniki iz ustreznih oddelkov generalnega sekretariata

Sveta in Komisije ter napoteno osebje iz nacionalnih diplomatskih služb. Sklep Sveta določa organizacijo in delovanje Evropske službe za zunanje delovanje. Svet odloča na predlog visokega predstavnika po posvetovanju z Evropskim parlamentom in po odobritvi Komisije.

Člen 21

(a) Visoki predstavnik Unije za zunanje zadeve in varnostno politiko se redno posvetuje z Evropskim parlamentom o glavnih vidikih in temeljnih usmeritvah skupne zunanje in varnostne politike ter skupne varnostne in obrambne politike in ga obvešča o razvoju teh politik. Skrbi, da se mnenja Evropskega parlamenta ustrezno upoštevajo.

Člen 28a

1. Skupna varnostna in obrambna politika je sestavni del skupne zunanje in varnostne politike. Uniji zagotavlja operativno sposobnost, oprto na civilna in vojaška sredstva. Unija jih lahko uporablja pri misijah zunaj svojih meja za ohranjanje miru, preprečevanje konfliktov in krepitev mednarodne varnosti v skladu z načeli Ustanovne listine Združenih narodov. Za izvajanje teh misij se uporabijo zmogljivosti, ki jih zagotovijo države članice.

2. Skupna varnostna in obrambna politika vključuje postopno oblikovanje skupne obrambne politike Unije. Ta vodi do skupne obrambe, če Evropski svet soglasno tako odloči. V tem primeru državam članicam priporoči sprejetje takšne odločitve v skladu z njihovimi ustavnimi pravili.

3. Države članice dajo Uniji na razpolago civilne in vojaške zmogljivosti za izvajanje skupne varnostne in obrambne politike za uresničevanje ciljev, ki jih opredeli Svet. Države članice, ki med seboj ustanovijo večnacionalne sile, lahko te sile dajo na razpolago tudi za skupno varnostno in obrambno politiko. Države članice si prizadevajo za postopno izboljšanje svojih vojaških zmogljivosti.

4. Sklepe o skupni varnostni in obrambni politiki, vključno s tistimi o uvedbi misije po tem členu, sprejme Svet soglasno na predlog visokega predstavnika Unije za zunanje zadeve in varnostno politiko ali na pobudo države članice. Visoki predstavnik lahko predlaga uporabo nacionalnih sredstev kakor tudi instrumentov Unije, po potrebi skupaj s Komisijo.

7. V primeru oboroženega napada na ozemlje države članice, ji morajo druge države članice v skladu z 51. členom Ustanovne listine Združenih narodov zagotoviti pomoč in podporo z vsemi razpoložljivimi sredstvi. To ne vpliva na posebno naravo varnostne in obrambne

politike posameznih držav članic. Obveznosti in sodelovanje na tem področju so skladni z obveznostmi v Organizaciji Severnoatlantske pogodbe, ki za njene države članice ostaja temelj njihove kolektivne obrambe in okvir za njeno izvajanje.

Člen 188I

1. Unija lahko sklene sporazum z eno ali več tretjimi državami ali mednarodnimi organizacijami, kadar je tako določeno v Pogodbah ali kadar je v okviru politik Unije sklenitev sporazuma potrebna bodisi za doseganje enega od ciljev iz Pogodb, bodisi kadar je tako določeno v pravno zavezujočem aktu Unije, bodisi kadar sporazum lahko vpliva na skupna pravila ali spremeni njihovo področje uporabe.

2. Sporazumi, ki jih sklene Unija, so zavezujoči za njene institucije in države članice. (Lizbonska pogodba 2007)